

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Інститут Електроенергетики

Електротехнічний факультет

Кафедра перекладу

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

кваліфікаційної роботи ступеню магістр

студента

Глазова Руслана Сергійовича

академічної групи

035м-17-1

спеціальності

035 Філологія

спеціалізації

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури (переклад включно)», перша - англійська
на тему: Особливості перекладу “хібних друзів перекладача” в міжмовному та внутрішньомовному контексті (на матеріалі сучасної англійської та німецької мов)

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи				
розділів:				
1.				
2.				
Рецензент				
Нормоконтролер				

Дніпро
2018

ЗАТВЕРДЖЕНО:
завідувач кафедри
перекладу

_____

_____

« _____ » _____ 2018 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеня магістр

студенту Глазова Руслана Сергійовича академічної групи 035м-17-1
(прізвище та ініціали) (шифр)

спеціальності **035 Філологія**

спеціалізації

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури
(переклад включно), перша - англійська

на тему: **Особливості перекладу “хибних друзів перекладача” в міжмовному та
внутрішньомовному контексті (на матеріалі сучасної англійської та німецької мов)**

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від 12.11.2018 № 1913-л

Розділ	Зміст	Термін виконання
1.	Теоретичні аспекти вивчення та виникнення проблеми «хибних друзів перекладача»	
2.	Особливості перекладу «хибних друзів перекладача» в англійській та німецькій мовах	

Завдання видано

_____

_____

(підпис керівника)

(прізвище, ініціали)

Дата видачі 01.10.2018

Дата подання до екзаменаційної комісії 10.12.2018

Прийнято до виконання

_____

_____

(підпис студента)

(прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти вивчення та виникнення проблеми «хибних друзів перекладача»	7
1.1 Мовне явище «хибні друзі перекладача» й причини його виникнення	7
1.2 Класифікація «хибних друзів перекладача»	16
1.3 Методика класифікації інтернаціоналізмів та їх різновидів з огляду на проблему міжмовного явища «хибні друзі перекладача».....	27
Висновки до 1 розділу	35
РОЗДІЛ 2. Особливості перекладу «хибних друзів перекладача» в англійській та німецькій мовах.....	37
2.1 Переклад «хибних друзів перекладача» з англійської мови на прикладі науково-популярної літератури та лексики вищої школи	37
2.2 Переклад «хибних друзів перекладача» з німецької мови на прикладі науково-популярної літератури та лексики вищої школи	54
2.3 Порівняльний аналіз «хибних друзів перекладача» в англійській, німецькій та українській мовах	68
Висновки до 2 розділу	81
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ТА ВИНИКНЕННЯ ПРОБЛЕМИ «ХИБНИХ ДРУЗІВ ПЕРЕКЛАДАЧА»

1.1 Мовне явище «хибні друзі перекладача» й причини його виникнення

Взаємний вплив однієї мови на іншу, який обумовлений національною своєрідністю лексики, певною самостійністю й неповторністю кожної мови, що має свою писемність й свої традиції, викликає появу подібних слів у різних мовах, які проте несуть в собі зовсім різні значення й становлять величезну проблему для їх правильного розуміння. Слова, що мають однакову або схожу форму в двох мовах, але різні значення, називають “хибними друзями перекладача”. Л.І. Борисова пропонує таке визначення цього мовного явища: ““Хибні друзі перекладача” – це тотожні слова, які можуть викликати хибні асоціації у різних мовах” [12, 16].

При порівнянні різних мов мовознавець виявляє значну кількість слів, які мають подібне написання та звучання. На його думку, це викликано насамперед запозиченнями з одної мови у іншу чи двома мовами з третьої. Проте слово, що запозичене з іншої мови, може отримати нові значення, а його семантична структура може змінитися. Борисов переконаний, що у споріднених мовах такі співпаданья можуть ґрунтуватися не лише на запозиченнях, а й на спільних прототипах у мові-основі.

Назва “хибні друзі перекладача” є калькою з французької мови “*faux amix du traducteur*”. Це поняття вперше зустрічається у праці французьких вчених М. Кесслера та Ж. Дероккін’ї “*Les faux amix on les trahisons du vocabulaire anglais; conseils aux traducteur*”. Існують німецький та англійський варіанти кальки цього терміну: “*false Freunde des Ubrsetzers*” (А. Brunner. 1976) та “*false frends*” (М. Perl, R. Winter, 1972). Хоча таке словосполучення занадто довге та мало нагадує термін, воно все ж таки заслуговує бути ним завдяки тому, що саме його художнє

забарвлення є привабливим, воно нібито нагадує, які пастки можуть зустрітися, коли доводиться мати справу з різними мовами, а на думку Р.А. Будагова, це словосполучення взагалі не має іншого більш рівного чи більш короткого еквіваленту.

З.Д. Львовська називає “хибними друзями перекладача” слова, які асоціюються або ототожнюються в мові джерела та в мові перекладу у зв’язку з подібністю в плані вираження, а в плані змісту або за вживанням неповністю відповідають або навіть повністю не відповідають одне одному. Перед паралельно вживаними назвами мовні пастки, іноземні слова, що вводять в оману та когнати, що обманюють, термін “хибні друзі перекладача” має ту перевагу, що дозволяє описати всі слова даного типу, не обмежуючись поодинокими випадками. В широкому сенсі вчена розуміє “хибні друзі перекладача”, як прояв психолінгвістичного змішання мов, а саме – інтерференції, тобто уподібнення в мовній свідомості нерідної мови строю рідної, часткового ототожнення і змішання двох мовних систем, що веде до помилок у мовленні іноді на одній, а іноді на обох мовах.

На думку З.Д. Львовської, “хибні друзі перекладача” історично є результатом взаємного впливу мов, або виникають в результаті випадкових збігів. Загальна кількість “хибних друзів перекладача” та роль кожного з можливих джерел в їх виникненні є різними для кожної конкретної пари мов, залежно від їх генетичних та історичних зв’язків.

К.Г.М. Готліб стверджує, що слова двох мов, що подібні за звучанням, але різні за значенням, можна розглядати в лінгвістичному та перекладацькому аспектах. Якщо з точки зору теорії та практики перекладу термін “хибні друзі перекладача” є найбільш вдалим, то з лінгвістичної для позначення слів з аналогічним подібним зовнішнім оформленням, проте різним значенням більш підходящим є термін “міжмовні аналогізми”. Проте ці поняття співпадають лише частково й поняття “хибні друзі перекладача” є набагато ширшим, бо воно враховує не лише лексичне забарвлення слів, а й такі диференційні ознаки, як стилістичне забарвлення, різні сфери застосування, застосування лексики в

історичній перспективі та сполучність слів. К.Г.М. Готліб дає “хибним друзям перекладача” таке визначення: “це слова двох мов, які через подібність їх звукового чи буквеного складу викликають хибні асоціації та призводять до помилкового сприймання інформації на іноземній мові, а при перекладі – до більш чи менш суттєвим перекирченням змісту чи неточностям при передачі стилістичного забарвлення, до помилок у лексичній сполучності, а також у слововживанні” [20, 439]. “Хибні друзі перекладача” – це не лише слова, але й окремі значення багатозначного слова, які не мають повної відповідності у іншій мові.

Присутність у багатьох мовах спільних лексичних компонентів, своєрідних запозичень, вважає В.Д. Калініна, є результатом міжнародних контактів з іншими політичними, культурними та економічними областями, спорідненості індоевропейських мов, що відбивається на зовнішній схожості багатьох лексичних елементів у різних європейських мовах, спільних запозичень з неєвропейських мов, мовних угод наднаціональних установ (церков, офіційних організацій), мовної стандартизації у міжнародних мовах науки та техніки, обміну інформацією через міжнародні агенції новин. Під час вивчення та використання іноземної мови, зауважує вчений, дуже часто мовні звички переносяться на чужу мовну систему. “Рідна мова, що міцно укорінилася в нас, штовхає на хибні асоціації, цей вплив відчувається особливо чутливо у явищі, яке отримало назву “хибні друзі перекладача” через схожість й вдаваної ідентичності матеріалу будь-яких двох мов по звучанню та функціям” [30, 112]. В.Д. Калініна стверджує, що це мовне явище є основним джерелом помилок, які допускаються при вживанні слів та перекладі.

Головною причиною появи мовного явища “хибні друзі перекладача”, слів, які у двох або декількох мовах мають однакову чи дуже схожу форму, що може привести до плутанини та непорозуміння, на думку Т.Р. Кияка, є так звані лексичні паралелі, під якими вчений розуміє присутність спільних елементів у двох мовах, які можуть бути викликані випадковим співзвуччям слів у мовах: “*tip - tun*” [32, 101] або спричинені свідомим запозиченням лексичних елементів

однієї мови з іншої. Особливо часто мовні паралелі можуть виникати на рівні наукової термінології через те, що при створенні нових термінів може запозичуватися елемент іншомовного походження. Е.Ф. Скороходько визначив чотири види відповідностей лексичних паралелей у національних терміносистемах: “1) Іноземний термін та термін рідної мови є абсолютними еквівалентами (англ. *airplane* – укр. *аероплан*; англ. *biology* – укр. *біологія*); 2) Термін рідної мови є відносним еквівалентом іноземного (англ. *bulldozer* – укр. *бульдозер з неповоротним відвалом*); 3) Термін рідної мови є частковим еквівалентом іноземного; 4) Термін рідної мови є частковим відносним еквівалентом іноземного (терміни двох мов висловлюють поняття, які пересікаються)” [53, 57].

Слова, що мають абсолютно тотожні значення в різних мовах можуть бути зрозумілі особам, що не володіють іноземними мовами, проте на практиці, впевнений Т.Р. Кияк, такі ідеальні форми інтернаціоналізмів зустрічаються дуже рідко. Він вважає, що при прямому запозиченні будь-якого терміноелемента, носії різних мов звертають увагу на різні семантичні форми, які вони засвоюють. Це призводить до семантичної невідповідності в різних мовах однакових лексичних одиниць. “Лексичні паралелі можуть мати абсолютно однакову внутрішню форму лише при прямому запозиченні терміна з тієї мови, для якої ця лексична одиниця теж є словом іншомовного походження, запозиченим з третьої мови” [32, 121].

В інших випадках семантична невідповідність має прояв, її Ю.С. Маслов пояснює тим, що міжнародний термін, засвоєний носіями тієї чи іншої мови, потрапляє під вплив національної культури, додаючи до вихідної сукупності значень свої значення. На думку науковця, такі запозичення ведуть до розбіжностей у значеннях одного й того ж елемента в різних мовах, бо після запозичення іншомовні елементи набувають нового, вже не інтернаціонального значення, а інколи втрачають спільне значення. За словами Ю.С. Маслова, причина виникнення семантичних розбіжностей у лексичних паралелях криється у тому, що при запозиченні одного й того ж терміна різними мовами

враховуються різні семантичні відтінки. Це спричинено тим, що будь-яка мова розвивається у своїх власних специфічних умовах й запозичує певну кількість інтернаціональних терміноелементів для задоволення певних потреб у номінації якогось поняття. Науковець робить висновок, що будь-який інтернаціональний елемент, який у вихідній мові має кілька значень, запозичується іншою мовою далеко не в усіх значеннях, а лише в певних, які при порівнянні можуть або частково збігатися, або зовсім не збігатися.

Е.Ф. Скороходько визначив такі причини виникнення “хибних друзів перекладача” у сфері наукової термінології: “1) використання однакових слів у різних мовах при утворенні термінів шляхом переносу назви; 2) асоціації первинного значення за схожими ознаками різних об’єктів термінування; 3) надання переваги в різних мовах різним сторонам змістової структури міжнародних термінів” [39, 201]. При запозиченні термін набуває вузького або, навпаки, ширшого значення. Серед причин виникнення “хибних друзів перекладача” Д.С. Лотте визначив такі: “надання слову повної технічної визначеності чи тільки у поєднанні з іншими елементами, звуження значення, завдяки перенесення терміна з родового поняття на видове, розширення або зміщення значення, також перенос терміна за зовнішньою аналогією” [37, 86]. Зміни значення, за словами науковця, бувають кількох видів: “1) поступова зміна значення терміна відповідно до поступової зміни самого значення; 2) різка (стрибкова) зміна значення терміна у певний період, зумовлена різкою зміною поняття, генетично пов’язаного в тій чи іншій мірі зі старим; 3) поява в терміні нових значень шляхом його переносу на інше поняття, за аналогією чи системністю; 4) Розрив між значенням слова, що вживається як самостійний термін та як елемент, що входить до складового терміна або терміна-словосполучення” [37, 87]. Д.С. Лотте переконаний у тому, що розбіжності між значеннями запозиченого терміна та терміна-прототипа можуть також мати місце у момент запозичення. Найчастіше це буває через свідомий вибір одного значення, або навмисну заміну.

З.Д. Попова вбачає передумови появи “хибних друзів перекладача” у

запозиченнях. На її думку, процес запозичення іншомовних елементів із іншої мови в свою, є найдинамічнішим при взаємодії культур. Він в різні часи відбувався по-різному – від праслов'янського періоду, розквіту християнства, татаро-монгольського ярма, епохи Петра аж до наших днів запозичувалися іншомовні лексеми з різних мов. Сьогодні, каже Т.Л. Білевич, запозичення походять в основному з англійської мови (допинг, дайвінг, дайджест, пейджер, чіпси, дилер). Поява деяких з них пов'язана з виникненням нових предметів, явищ, технологій, проте багато сучасних англіцизмів є даниною моді, викликані орієнтацією на англо-американську культуру.

Передумови появи “хибних друзів перекладача” серед запозичень такі: “1) Слова запозичуються з вихідної мови але в мові перекладу набувають нового значення: *Interview* – *співбесіда*. *Інтерв'ю* – *репортаж*. 2) Слова запозичуються з латинської і грецької мов, але різними шляхами. 3) По-різному переосмислюються двома мовами: *Aspirant* – *честолобна людина*. *Аспірант* – *навчається в аспірантурі*. 4) Випадковий збіг звукового складу: *Herb* – *лікарська трава*. *Герб* – *державний символ*.” [49, 211].

Вчена вважає, що якщо слова запозичуються цілком, їх називають лексичними запозиченнями. При словотворчому запозиченні з мови-джерела беруться морфеми (корінь, приставки, суфікси), що використовуються для утворення нового слова по словотворчих законах будь-якої мови. Іноді відбувається своєрідне семантичне запозичення, калькування значення, коли у вже існуючого у мові слова під впливом іншомовного утворюється аналогічне переносне значення.

Основними способами запозичення, З.Д. Попова називає транскрипцію та транслітерацію. “При транскрипції передається звукова оболонка іншомовного слова (*бізнес* - *business*, *лідер* - *leader*; *лайнер* - *liner*), при транслітерації написання слова в мові джерелі передається засобами українського алфавіту (*клуб* – англ. *club*, *ескалатор* – англ. *escalator*, *трамвай* – англ. *tramway*)”. Особливим видом запозичень є кальки. Вчена дає їм таке визначення: “слова, утворені шляхом буквального переклад: Богородиця, православ'я,

добродійність”. В українській мові можуть бути випадки, коли присутні обидва слова: і кальковане, і власне запозичене (*правонис* — *орфографія* від грецьк. *orthos* ‘правильний’ і *grapho* ‘пишу’, *життєнис* — *біографія* від грецьк. *bios* ‘життя’ і *grapho* ‘пишу’). Переважна частина грецизмів і італізмів входить до інтернаціонального мовного фонду наукової лексики.

Особливим видом запозичення, на думку В.В. Акуленко, є інтернаціоналізми, які складають обширний пласт лексики суспільно-політичного тексту. Вчений має на увазі лексеми, схожі по ступеню ідентифікації в графічному або у фонемному відношенні з повністю або частково загальною семантикою, що виражають поняття міжнародного значення і співіснуючі в декількох (практично не менше ніж в трьох) мовах, що синхронічески зіставляються (зокрема неспоріднених або не близькоспоріднених). За його визначенням: “Інтернаціоналізми — слова, представлені в одному й тому ж значенні і схожому фонетичному оформленні в різних мовах, в різних галузях знань (філологія, біологія, комунікація, диктатура, демократія, орфографія), серед них багато термінів” [3, 374].

Зараз нові терміни часто створюються на базі латинських і давньогрецьких слів і частин слів. Запозичення можуть бути освоєні мовою в неоднаковому ступені. Деякі мають цілий комплекс особливостей (адажіо, боа, какао, журі), у інших специфічних прикмет менше (мітинг, допінг, дайвінг, дайджест, пейджер, метро). Існують і добре освоєні слова, які практично не відрізняються від звичайних українських. Щоб визначити їх запозичений характер, потрібні спеціальні знання. Через те, що останнім часом в англійських, а особливо в американських періодичних виданнях, науково-технічних журналах та в неперіодичній літературі стали все більше виявлятися нові значення загальноновживаних слів, вони набувають більш спеціалізовані загальнонаукові, загальнотехнічні та термінологічні значення в терміносистемах різних галузей науки та техніки, тобто відбувається процес термінологізації загальноновживаної лексики.

Нові значення загальноновживаних слів виникають головним чином у таких

галузях науки і техніки, як космонавтика, ракетна техніка, авіація, автоматика, електроніка та обчислювальна техніка, і відображають нові процеси та явища в даних галузях. З тих галузей, де вони виникають, ці слова переходять в інші галузі науки та техніки. Подібні процеси відбуваються в тому числі із загальноживаними словами-інтернаціоналізмами. Однак, через те, що в науковій літературі вони набувають нових значень, що не є інтернаціональними і навіть можуть призводити до серйозних помилок при перекладі, перетворюючись на “хибних друзів перекладача”.

До явищ лексики, що зумовлюють появу “хибних друзів перекладача”, як говорить Л.К. Латишев, з одного боку, можна віднести антропоцентричні посилки, тобто недосконале знання перекладачем мови перекладу і тексту оригіналу, його недостатня уважність й природний процес стомлюваності перекладача, а з іншого боку – внутрішньомовні. Саме останні вчений називає дуже умовно, розглядаючи мову як невід’ємну одиницю культури народу, сукупності формально-семантичних механізмів контексту. “Часто перекладач схильний використовувати при перекладі тексту елементи і конструкції мови перекладу по аналогії з мовою оригіналу, і навпаки, перекладач під впливом мови оригіналу не використовує тих слів, граматичних форм і синтаксичних конструкцій, які відсутні в мові оригіналу” [34, 110]. Це має двосторонню спрямованість. У мові перекладу багато елементів (лексем) можуть бути підсвідомо сприйняті перекладачем по аналогії із знайомими, зручнішими елементами рідної мови.

А.М. Науменко пояснює появу “хибних друзів перекладача” таким явищем, як “лексико-семантичні лакуни”, лексичні одиниці, які не мають подібного поняття у мові перекладу. Науковець вважає, що: ““лексико-семантичні лакуни” – це те, що в одних мовах і культурах позначається як “окремості”, а в інших сигналізується, тобто не знаходить суспільно закріпленого виразу” [42, 58].

Процес адаптації яких-небудь фрагментів однієї лінгвістичної і культурної спільності при сприйнятті його носіями деякої іншої культури, по суті, зводиться

до процесу видалення лакун, який здійснюється, на думку Ю.А. Сорокіна і І.Ю. Марковіного, двома основними способами: заповненням і компенсацією. Заповнення лакун є процес розкриття сенсу деякого поняття – слова, що належить незнайомій культурі.

Суть процесу компенсації лакун в ході міжкультурного спілкування полягає в наступному: “для зняття національно-специфічних бар'єрів в ситуації контакту культур, тобто для полегшення розуміння того або іншого фрагмента чужої культури, в текст вводиться специфічний елемент культури реципієнта” [54, 111]. Таким чином, в тексті деякої культури з'являються елементи іншої культури або мови, при цьому, як впевнені вчені, полегшується розуміння тексту представниками інших культур, але певною мірою втрачається специфіка початкової культури.

В.В. Акуленко вважає, що “ведучі до помилок, розбіжності змісту в асоційованих словах пов'язані з відмінностями реалій, лексичних значень, лексичної сполучуваності і експресивно-стилістичного узгодження слів” [3, 375]. Таким чином, він розглядає не тільки взаємодію двох знакових систем, але й зіткнення культур, наслідком такої взаємодії, вважає, наявність помилкових асоціацій.

Досліджуючи англійську й українську мови І.В. Корунець прийшов до висновку, що в англійській та українській мовах слова такого типу нараховують кілька тисяч і в більшості випадків становлять прямі чи опосередковані запозичення із спільного джерела. Часто це інтернаціональна чи псевдоінтернаціональна лексика чи паралельні утворення від таких запозичень. Значно менше представлені результати власне українсько-англійських контактів: слова англійського походження в українській мові та українського походження в англійській.

І.В. Корунець зазначає, що, стикаючись з “хибними друзями перекладача” в англійській та українській мовах, перекладач найчастіше має справу з багатозначними словами, які є характерною рисою сучасної англійської мови і менш властиві українській. Той факт, що часто подібні англійські слова

характеризуються більш розгалуженою семантичною структурою, ніж відповідні українські слова, має важливі наслідки для перекладацької практики: переклад міжмовних омонімів з англійської мови на українську приховує в собі більше можливостей помилок, ніж переклад таких слів з української на англійську.

1.2 Класифікація «хибних друзів перекладача»

При перекладі “хибних друзів перекладача” важливу роль відіграє їх класифікація. Різні вчені, що досліджували проблему даного мовного явища дотримуються відрізних точок зору. Так, Ю.А. Сорокін і І.Ю. Марковін пропонують класифікувати “хибних друзів перекладача” згідно з розбіжностями в мові джерела та мові перекладу. Вчені вважають, що розбіжності в парах “хибних друзів перекладача” можуть стосуватись предметно-логічного змісту, реалій, стилістичних характеристик та лексичної сполучуваності. На практиці всі ці розбіжності часто переплітаються. У розбіжностях предметно-логічного змісту слів мовою джерела та мовою перекладу виявляється своєрідність класифікації явищ, характерних для цих мов та тема, про яку йде мова. Наприклад: “Англійське *revolution* – революція в техніці набуває значення *обертання*” [54, 112]. Розбіжності в предметно-логічному змісті часто пов’язані з розбіжностями в житті народу. В такому разі потрібні коментарі про реалії. Наприклад: “англ. *academy* позначає: *спеціальні школи для дорослих; навчальні заклади, які займають проміжне положення між середньою та вищою школою*” [54, 115]. Беручи до уваги розбіжності стилістичних характеристик “хибних друзів перекладача” вчені приводять такий приклад: “англ. *phenomenon* (явище) є стилістично нейтральним, а укр. *феномен* є емоційно забарвленим і позначає *надзвичайне явище*” [54, 115].

Значні труднощі при перекладі, стверджують Л.М. Ангарова й О.М. Васильєва, викликають розбіжності лексичної сполучуваності слів: “*industry* – *індустрія* співпадають за значенням, але перше не завжди перекладається

другим” [2, 16]. Наприклад, *легка, машинобудівна індустрія чи промисловість* звучать однаково вірно, але згідно з нормами українського слововживання можна говорити тільки про *автомобільну, нафтову, енергетичну промисловість*, але не індустрію. В історично тісно взаємозв'язаних мовах головні значення слів частіше за все співпадають, а національна специфіка виявляється серед вторинних, часто фразеологічно або граматично зв'язаних, стилістично й емоційно забарвлених значень.

В.В. Акуленко стверджує, що інтернаціоналізм не обов'язково означає ідеально досконалий еквівалент і частково “хибні друзі перекладача” можуть залишатися інтернаціоналізмами, а саме “словами, що зустрічаються у ряді мов та маючих певні фонетичні, граматичні та семантичні спільні риси” [3, 11]. При цьому ті з них, які в різних мовах мають щось спільне у значенні, а різними є лише відтінки цього значення, суттєво відрізняються від псевдоінтернаціоналізмів, які не мають у змісті нічого спільного, а є лише окремим випадком “хибних друзів перекладача”. Мовознавець доходить висновку, що переважна більшість інтернаціоналізмів є частковими інтернаціоналізмами, а повні інтернаціоналізми – це окремий випадок часткових інтернаціоналізмів. Через те, що ступінь розбіжності між значеннями лексичних паралелей не однаковий, В.В. Акуленко поділяє лексичні паралелі, незв'язані з мовною спорідненістю, на дві категорії – інтернаціоналізми та псевдоінтернаціоналізми. Інтернаціоналізми, у свою чергу, вчений пропонує розділити на дві групи – повні та часткові. Таким чином існує три види лексичних паралелей: “1) повні інтернаціоналізми, тобто слова що повністю збігаються в усіх значеннях в обох мовах; 2) часткові інтернаціоналізми, тобто слова, значення котрих збігаються лише частково; 3) псевдоінтернаціоналізми, значення яких у цих двох мовах не збігаються взагалі” [3, 375]. Отже, на думку В.В. Акуленко, “хибні друзі перекладача” поєднують у собі як часткові інтернаціоналізми, так і псевдоінтернаціоналізми.

В.І. Карабан, у своїй праці, називає справжніми або повними інтернаціоналізмами такі слова, семантичні структури яких тотожні, наприклад,

hypothesis та *gizomeza*, *tendency* та *тенденція*, частковими інтернаціоналізмами або напівінтернаціоналізмами ті слова, що мають тільки частку тотожних значень, наприклад, *thesis* - *теза*; *дисертація*; *шкільний твір*; або *student* – *студент*, *учень*, *вчений*, *той, хто проходить перепідготовку*, *стипендіат*» та *студент* та псевдоінтернаціоналізмами слова, що не мають подібних значень, наприклад, *conductor* – *диригент*, але не *кондуктор*, *audience* – *аудиторія*, проте не *аудієнція*. Розподіл “хибних друзів перекладача” за частинами мови різний для кожної пари мов. В українській та англійській мовах вони трапляються в межах чотирьох частин мови: іменників, прикметників, прислівників та дієслів. Більшість “хибних друзів перекладача” в обох мовах належать до однієї частини мови (*to control* і *контролювати* є дієсловами), однак існують “хибні друзі перекладача”, які належать до різних частин мови (*graphic* – *графічний* і *графік*).

Л.М. Ангарова та О.М. Васильєва додержуються такої ж думки, як В.В. Акуленко й В.І. Карабан стосовно класифікації “хибних друзів перекладача” та поділяють їх на наступні групи: повні псевдоінтернаціоналізми та часткові псевдоінтернаціоналізми (напівінтернаціоналізми). Повними псевдоінтернаціоналізмами вчені називають тип “хибних друзів перекладача”, до якого належать слова мови джерела, подібні за звуковою, або орфографічною формою до слів мови перекладу, але цілком відмінні від них за лексичним значенням. Наприклад: “*data* – *дані* (а не *дата*), *matrass* - *колба* (а не *матрац*)” [2, 13]. Часткові псевдоінтернаціоналізми (напівінтернаціоналізми), на думку Л.М. Ангарової та О.М. Васильєвої, є словами в мові джерела і в мові перекладу, що в одній й тій самій формі можуть бути як інтернаціоналізмами, так і “хибними друзями перекладача”. Вчені пропонують такий приклад: “*operation* – *операція і робота, дія*; *technique* – *техніка і метод, спосіб*” [2, 13].

Серед псевдоінтернаціоналізмів вони виділяють такі підгрупи: 1) слово мови джерела співпадає із словом мови перекладу не в усіх значеннях, а лише в одному (англ. *instrument* має значно ширше значення ніж укр. *інструмент* і може позначати *знаряддя, прилад, агрегат*); 2) у слова мовою перекладу є значення, якого немає у слова мовою джерела (слово *фокус* має в українській два значення:

точка, в якій предмет при розгляданні його крізь оптичний прилад має найчіткіший обрис і магія як вид розваг, англ. *focus* вживають тільки на позначення першого поняття, а для другого значення українського слова вживається англ. *conjure*); 3) слово мови джерела і слово мови перекладу мають інші значення, крім тих, що співпадають (укр. *кореспонденція*, крім спільного з англ. *correspondence* значенням *лист*, має значення *замітка в газеті про поточні події*, якого немає в англійського слова. У свою чергу, *correspondence* має своє додаткове значення - *відповідність, відношення, аналогія*); 4) лексиколізовані форми множини окремих слів, які мають значення, відмінні від форм однини (*industry* – *промисловість, industries* – *галузі промисловості; work* – *робота, works* – *завод*); 5) пароніми – слова, неповністю подібні за формою, але які можуть викликати хибні асоціації та їх ототожнення, незважаючи на розбіжності їх значень: (*affect* – *впливати, effect* – *здійснювати; current* – *струм, currant* – *смородина*); 6) “хибні друзі перекладача”, що є назвами одиниць виміру, які співзвучні в мовах джерела і перекладу, але різні за позначеною кількістю: *ton(ne)* – брит. *довга тонна (1016 кг)*; ам. *коротка тонна (907,2 кг)*; *метрична тонна (1000 кг)*; *Zentner* – 50 кг, а не *центнер (100 кг)*.

Е.Ф. Скороходько пропонує класифікацію “хибних друзів перекладача” залежно від їх походження: 1. Терміни, що набули у різних мовах різного значення через зміни значення запозичення при запозиченні (наприклад: *boiler*). 2. Терміни – “хибні друзі перекладача”, які змінили значення значно пізніше, вже у мові-реципієнті, бо будь-якій запозичений іншомовний термін з часом не сприймається як чужий елемент і в подальшому підпорядковується всім законам розвитку лексики даної мови, змінюючи значення подібно до корінних слів, і, таким чином, порушується змістова відповідність між даною парою термінів. 3. “Хибні друзі перекладача”, що виникли через те, що певне слово зазнало змін значення у мові-продуценті, в той час як у мові-реципієнті дане слово зберегло попереднє значення.

Р.А. Будагов, у свою чергу, пропонує класифікувати різні види семантичної невідповідності за такими категоріями: 1. В одній мові слово має

загальніше (менш спеціальне) значення, ніж в іншій (англ. *idiom*, укр. *ідіома*). 2. Родове значення в одній мові, видове – в іншій (нім. *Tier* – звір, англ. *deer* – олень). 3. Однозначність в одній мові – багатозначність в іншій (англ. *gallant*, що перекладається, як галантний, люб'язний, уважний, шанобливий, хоробрий, відважний – укр. (лише одне значення) *галантний*). 4. Міжмовна стилістична нееквівалентність слів та словосполучень (укр. *гуманність*, англ. *humanity*, нім. *Humanität*). 5. Неархаїзм в одній мові – архаїзм в іншій (укр. *авто* – нім. *Auto*; англ. *airplane* – укр. аероплан). 6. Лексично вільне слово в одній мові – невольне слово в іншій (укр. *ідея* – англ. *idea*). 7. Термін в одній мові – нетермін в іншій (рос. *резина* – англ. *resin*; укр. *пенальті* – англ. *penalty*). 8. Слово в одній мові – словосполучення в іншій (укр. *метрдотель* – фр. *maitre d'hotel*).

На думку К.Г.М. Готліба, “хибні друзі перекладача” можна розділити на чотири типи в залежності від характеру розбіжностей: 1) слова та значення, що позначають різні предмети та явища у двох мовах. Наприклад: нім. *Rotte* – *натовп, зборище, банда, згряя, група, бригада, загін, судовий округ, група домів, селянських дворів (лише в Австрії), ряд (у військовому строю)*. В українській мові слово *рота* позначає лише *військовий підрозділ, що входить до складу батальйону*. Еквівалентом слова *рота* в німецькій мові є слово *Kompanie*. Німецькому слову *Galanterie* в українській мові відповідає *ввічливість, галантність, чемність*, проте українське слово *галантерея* є назвою *дрібних особистих предметів* (шпилькі, нитки, гудзики, краватки); 2) слова та значення, що означають подібні предмети та поняття, проте відрізняються у відтінках. Німецьке слово *Kostüm* вживається лише як назва жіночого плаття з жакетом та спідниці. Українське слово *костюм*, у той же час, не має обмежень й використовується також для позначення чоловічого одягу. Німецьке слово *Vase* – це посудина витонченої форми, для квітів чи для прикрашання. Українське *ваза* – це посуд витонченої форми, для квітів, фруктів, цукерок, печива чи для прикрашання. Якщо порівняти ці два поняття, можна зрозуміти, що мова йде про однакові предмети, що мають спільні риси, проте вони відрізняються своїми значеннями; 3) слова з однаковим значенням, проте з різним стилістичним

забарвленням чи з обмеженим використанням. Наприклад, українське слово *гід* – *провідник-професіонал*, який показує туристам визначні пам'ятки міста або місцевості, воно є загальноживаним, а німецьке слово *Guide* вийшло з використання й є архаїзмом, й навпаки, німецьке слово *Sturm* – *буря, шторм* застосовується у сучасній німецькій мові, а в українській мові слово *шторм* є застарілою й просторічною формою сучасного українського слова *шторм*. *Stellage* – *стойка з полицями*, у німецькій мові належить до розмовної лексики, а в українській мові слово *стелаж* стилістично нейтральне. *Grazie* у значенні *вродлива жінка*, має жартівливий характер, а в українській мові *грація* у цьому значенні використовувалося у минулому і лише у поетичному стилі, сьогодні вважається архаїзмом; 4) слова, значення яких в обох мовах співпадають, проте еквівалентами при перекладі вони можуть бути лише у декількох словосполученнях чи складних словах. Так, українському слову *транспорт* у значенні вид перевізних засобів у німецькій мові не завжди відповідає німецьке слово *Transport*: *водний транспорт* – *Schiffstransport, Schiffsverkehr, Transport auf dem Wasserweg, Transport per Schiff*; *повітряний транспорт* – *Luftverkehr, Lufttransport, Beförderung auf dem Luftweg, пасажирський транспорт* – *Personenverkehr, Personenbeförderung, транспорт загального користування* – *öffentlicher Verkehr*.

Говорячи про “хибних друзів перекладача” з лінгвістичної точки зору, К.Г.М. Готліб пропонує називати їх “міжмовними аналогізмами” й класифікує їх за двома напрямками: структурним та змістовим. З точки зору їх зовнішньої структури, К.Г.М. Готліб визначає ступінь їх графічної та фоно-морфологічної близькості та встановлює два типи: “1) слова, звуко-буквений склад яких відрізняється лише декількома артикуляційними та графічними особливостями, специфічними для кожної мови, наприклад, *Abiturient* – *абітурієнт, Paket* – *пакет*; 2) неповні міжмовні аналогіями – слова, у кореневій морфемі яких більшість елементів звуко-буквеного складу аналогічні, наприклад, *Vand* – *бант, Depot* – *депо*” [20, 437]. Лексико-семантичний аналіз мимовних аналогізмів дозволяє розрізнити такі групи: 1) “випадкові міжмовні аналогіями – слова

зовнішня подібність яких є випадковим явищем, наприклад, *List – лист, Grob – гроб*” [20, 437].

Відсутність будь-якого етимологічного зв'язку й різний контекст перешкоджають виникненню хибних асоціацій, тому не представляють собою великої проблеми. 2) “етимологічно пов'язані міжмовні аналогіями – слова зі спільним етимомом, серед них – слова, що були запозичені з іншої мови, наприклад, *Absatz – абзац*; слова, що увійшли до лексичного складу мови шляхом запозичення з третьої мови, наприклад німецьке *Trumm* та українське *трюм* були запозичені з нідерландської мови у різні часи й потрапили в німецьку та українську мову зовсім різними шляхами” [20, 437].

До етимологічно пов'язаних міжмовних аналогізмів, як вважає К.Г.М. Готліб, відносяться інтернаціоналізми, а також у деяких випадках слова, що пов'язані лише єдиним індоєвропейським етимомом, наприклад, *Wetter – ветер*. Етимологічно пов'язані міжмовні аналогіями в залежності від ступеня розбіжності змістової структури поділяються на три підгрупи: “абсолютні, часткові та відтіночні” [20, 438]. Мовознавець стверджує, що абсолютними міжмовними аналогіями є словами, які повністю відрізняють за значенням: *Keks – кекс, Vitrage – витраж*. Часткові аналогізми – пари слів, що мають і спільні й різні елементи, як зі словом *Garderobe*, а відтіночні міжмовні аналогії представляють собою слова з однаковим чи дуже близьким логіко-предметним зв'язком, наприклад, *Palelot* у німецькій мові позначає *чоловіче демісезонне пальто чи жіноче* або *чоловіче напівпальто*, у той час, як в українській мові слово *пальто* – *це довгий верхній одяг*, може бути і чоловічим і жіночим і навіть дитячим; *Kapelle* у німецькій мові має значення *група музикантів*, а в українській мові *капела* – *це змішаний ансамбль, що складається зі співаків та артистів, що грають на музичних інструментах*. Слід зазначити, що якщо розглядати мовне явище “хибні друзі перекладача” з перекладацької точки зору, то поняття “міжмовні аналогізми” лише частково співпадає з поняттям “хибні друзі перекладача”, бо лише етимологічно пов'язані міжмовні аналогії можуть бути ними.

На думку К.Г.М. Готліба, поняття “хибні друзі перекладача” набагато більше розширене, ніж поняття “міжмовні аналогізми”. Через це К.Г.М. Готліб пропонує ще одну класифікацію “хибних друзів перекладача” в залежності від їх диференційних ознак: 1) абсолютні та часткові міжмовні аналогіями, коли слова і значення різні в обох порівнювальних мовах; 2) відтіночні міжмовні аналогії, слова з різними відтінками; 3) слова й значення з однаковим логіко-предметним зв'язком, але різним стилістичним забарвленням та різною сферою застосування; 4) слова й значення, що однакові за семантикою та різні за сполучністю.

В.К. Шпак вважає, що “хибні друзі перекладача” можна поділити на три групи. Найбільшу кількість складають слова, що мають зовнішню подібність (звучання та написання). Ці лексичні одиниці мають етимологічну спільність, але зовсім різні значення чи різні відтінки значення. Наприклад: “англійське слово *formal*, крім схожого за звучанням та написанням значення *формальний*, має значення *офіційний*; англійське слово *control*, крім схожого за звучанням та написанням значення *контроль*, має такі значення як: *керівництво, влада, врядування, управління* та інші” [59, 184]. В другу групу входять слова, які у множині набувають нового значення. Наприклад: “англійське слово *difference* в однині має такі основні значення, як *різниця, відмінність*, у множині це слово може перекладатись як *розбіжність* та *суперечність*; англійське слово *development*, маючи основне значення в однині *розвиток*, у множині набуває значення, *події*” [59, 184]. Третю групу слів, що відносяться до “хибних друзів перекладача”, становлять лексичні одиниці, які при перекладі з однієї мови на іншу потребують адекватного, а не буквального перекладу. Наприклад: “українське словосполучення *геніальний винахід* перекладається не *the invention of a genius*, а *great invention*; українське словосполучення *ходяча енциклопедія* перекладається не *walking encyclopedia*, а *walking library*” [59, 185].

З.Д. Попова розділяє “хибних друзів перекладача” на міжмовні синоніми (слова, співпадаючі в одному або більш значеннях; *concert* – *концерт*), омоніми (подібні за звуковою чи граматичною формою, але різне значення; *accord* (згода) – *акорд*, *das Reis* (гілка) - *рис*) та пароніми (близькі по звучанню і написанню, але

різні по значенню; example – екземпляр). “Міжмовні омоніми — це слова, словосполучення або інші мовні одиниці, які однаково (дуже близько, подібно) звучать в двох мовах (які контактують), проте мають різні значення, подекуди — різні стилістичні характеристики” [49, 225]. Вчена впевнена, що міжмовні омоніми зустрічаються в споріднених і в неспоріднених мовах, тому їх застосування може привести до певних незручностей.

Д.С. Богушевич пропонує дві класифікації міжмовних лексичних омонімів: семантичну і формальну. Семантична класифікація, у свою чергу, підрозділяється на три види: співвідносну міжмовну омонімію, частково співвідносну і неспіввідносну міжмовну лексичну омонімію. Формальна класифікація утворена фонетичними, графічними і фонетико-графічними міжмовними лексичними омонімами. У першій класифікації автор пропонує зіставлення мовних пар *агент (agent)* і *лама (lama)* – в англійській і українській мовах їх значення повністю співпадають; при зіставленні пар *легенда (legend)* і *пост (post)* значення їх співпадають лише частково; і зовсім не співпадають – в парах *кок – кухар на судні (cock – півень)*, *пара (par – номінал, норма, сандарт)*. У другій класифікації В.В. Алимов приводить як фонетичні омоніми *вид (weed)* і *лайка (like)*; графічних – *клуб (club)*; фонетико-графічних – *ласт (last)*, *тик (tick)* [14, 64].

Поняття ж співвідношуваної омонімії, введене автором, відповідає по сенсу поняттю полісемії. Інші автори також схильні до змішення цих понять. Таким чином, питання міжмовної омонімії залишається одним з самих дискусійних в сучасній лінгвістиці. Наявність міжмовних омонімів може бути кваліфікована як лінгвістично універсальна. Таким чином, міжмовні омоніми — це проблема мовознавства, проблема методики вивчення і навчання мові і, головним чином, проблема перекладу. Оскільки переклади здійснюються в багатьох сферах життя суспільства, то міжмовні омоніми — проблема міжнародного спілкування за допомогою перекладу. Тому, безперечно, фіксація міжмовних омонімів, їх осмислення, коментування заслуговує на увагу філологів.

Міжмовні омоніми можуть потрапити до групи “хибних друзів перекладача” в перекладах різних видів, наприклад: переклад із споріднених (близьких) або неспоріднених мов; переклад, хронологічно віддалений від часу написання оригіналу, і хронологічно рівночасний до створенню оригіналу; художній переклад (віршований, поетичний, прозаїчний) і утилітарний (інформативно-науковий, діловий); усний переклад (зокрема синхронний) і письмовий; учбовий переклад і професійний; прямий переклад і опосередкований (переклад з перекладу, за підрядчиком); індивідуальний переклад (монопереклад) і колективний; повний переклад і неповний (скорочений); ручний переклад і машинний і т.п.

До феномену “хибних друзів перекладача”, на думку О.В. Вишнякової, відноситься також явище паронімії. Вона пропонує таке визначення паронімів, а саме: “пароніми – це близькі по звучанню однокореневі слова з наголосом на одному і тому ж складі, відношувані до одного логіко-граматичного ряду – до однієї частини мови, одному роду (і вигляду, якщо це дієслова і їх форми) – і що позначають різні поняття” [17, 215]. Розглядаючи слова, схожі по звучанню і формі, але різні по значенню, що відносяться до лексики двох різносистемних мов слід говорити про змішення співзвучних слів, різних по значенню на міжмовному рівні. У разі міжмовної паронімії наголос може падати і на інший склад. Так, в англійській і українській мовах існують пароніми *desert*. Пустиня і десерт, які відрізняються зокрема наголосом. Лексема *dessert* “*десерт*” є і в англійській мові, а тому ці слова не омоніми, а пароніми. Категорії міжмовних омонімів і міжмовних паронімів взаємозв'язані і взаємозалежні, проте на відміну від омонімів пароніми можуть істотно розрізнятися своїм написанням.

Відповідно відрізняється і механізм “заплутування” перекладача, оскільки змішення подібної лексики під впливом міжмовної інтерференції відбувається, як правило, на рівні однієї лексичної одиниці, а не двох: із-за співзвучності слова мови, що вивчається з схожою лексичною одиницею рідної мови, по загальній логіко-понятійній співвіднесеній. Більшість міжмовних паронімів – слова полісемантичні. Л.Е. Джохадзе стверджує, що наявність одного або декількох

загальних значень схожих по звучанню слів двох мов приводить до механічного перенесення іншим значенням слова рідної мови на іноземне, в якому цих значень фактично немає. Так, наприклад, хто вивчає німецький мову неправильно переносить на німецьке слово *die Garderobe* значення “шафа для одягу” з української мови, а що вивчає українську мову додає українському слову гардероб значення “убиральня актора, вішалка для верхнього одягу”, що має німецьке слово, оскільки говорять на цих мовах знають два загальні значення даних слів: “роздягальня і весь носильний одяг однієї людини” [17, 217].

Слід відмітити, що Вишнякова розуміє міжмовні пароніми трохи інакше. На її думку: “до міжмовних паронімів належать тільки такі лексичні одиниці мов, що зіставляються, які в обох даних мовах можуть викликати помилкові асоціації, ототожнюватися одна з іншою при фактичній розбіжності їх значень” [17, 217]. Наприклад, українські пароніми *абонент/абонемент, адресат/адресант* і німецькі *Abonnet/Abonement, Adressat/Adressant*.

На думку В. Вайнрайха, слова будь-яких зпівствлених мов можуть знаходитися в відношеннях еквівалентності чи безеквівалентності. Враховуючи співвідношення звукової чи графічної сторони еквівалентних слів та співвідношення їх мовних характеристик, вчений розрізняє міжмовні категорії абсолютної чи відносної синонімії, омонімії та паронімії. Він вважає, що роль міжмовних синонімів відіграють слова обох мов, які повністю або частково співпадають за значенням та застосуванням, отже є еквівалентами при перекладі. Міжмовні синоніми можна поділити на зовні подібні й зовні різні.

До міжмовних омонімів вчений відносить слова мов, що подібні за звуковою чи графічною формою, але ті, які мають різні значення. Міжмовними паронімами він називає слова співставлених мов, що не повністю збігаються за формою, проте можуть викликати у більшої чи меншої частини людей хибні асоціації, бо ототожнюються один з одним, незважаючи на фактичні розбіжності їх значень. Отже, науковець переконаний, що в практиці перекладацької роботи, а також перекладацької діяльності особливі труднощі представляють міжмовні синоніми, омоніми та пароніми.

1.3 Методика класифікації інтернаціоналізмів та їх різновидів з огляду на проблему міжмовного явища „хибні друзі перекладача”

Існує кілька принципів класифікації інтернаціональних елементів. На думку Акуленка В.В., в інтернаціоналізмах завжди буває ідентичним або подібним лексичне значення, тоді як схожість форм може базуватися на трьох, двох чи одній ознак: звучанні, написанні та “внутрішній формі” (мотивації).

Необхідно нагадати, що обов'язковою умовою для визнання слів, що співставляються, інтернаціональними є ідентичність або подібність їх семантики. При цьому основною рисою лексичних інтернаціоналізмів є їх лексична ідентичність/подібність у мові джерела та в мові перекладу як на рівні мови, так і на рівні мовлення.

За вибором джерела запозичення інтернаціоналізми поділяються, залежно від етимології, на інтернаціоналізми класичного походження (з мертвих мов - латини, грецької, санскриту і т.д.) та інтернаціоналізми національного походження (з живих мов) [32].

По-справжньому системне і широке вивчення подібних міжмовних відповідностей почалося з 1928 року, з роботи М.Кесслера і Ж.Деркон'ї на матеріалі французько-англійських і англо-французьких паралелей. Ними ж і був введений термін - "Faux amis du traducteur" (“хибні друзі перекладача”) - нині стандартний, загальноживаний і виділено два типи “помилкових друзів перекладача”:

- 1) “повністю помилкові” з схожою орфографією і семантикою, що розходиться;
- 2) “частково помилкові” з схожою орфографією і в основному із загальною семантикою [55].

В.В. Дубичинский і К.Г. Готліб у своїх роботах дотримуються трохи іншої класифікації, розрізняючи “справжні друзі перекладача” (повні лексичні паралелі) з повністю співпадаючою семантикою і “частково помилкові друзі”

(неповні лексичні паралелі), що водночас є “частковими справжніми друзями”. Якщо семантична структура інтернаціональних слів повністю розходиться, говорять про “повністю помилкових друзів перекладача” (помилкових лексичних паралелях) [12, 18].

Р.А. Будагов позначив вісім типів невідповідностей серед “хибних друзів перекладача”: довше загальне значення в одній мові – менш загальне іншої родове значення в одній - видове іншої, однозначність - багатозначність, міжмовна стилістична нееквівалентність, живе в одній мові - архаїчне значення в іншій; лексично вільне - скуте, термін - не термін, в одній мові слово - в іншій словосполучення [5, 145].

Свою класифікацію “хибних друзів перекладача” пропонує К.Г. Готліб (він використовує термін “міжмовні аналогізми”): по-перше, okazіональні міжмовні аналогіями; по-друге, деривативні, які в свою чергу підрозділяються на асемантичні, часткові і відбиткові [12].

Складений термін “хибні друзі перекладача” використовують в своїх роботах, переважно пов'язаних з проблемами перекладу, і слов'янські лінгвісти. У СРСР свого часу були видані диференціальні словники, які услід за М. Кесслером і Ж. Деркон'ї почали називатися словниками “хибних друзів перекладача” [1, 2].

Підкреслюючи відмінності між поняттями “хибні друзі перекладача” і “міжмовна омонімія”, Акуленко В.В. відзначає, що значне місце серед “хибних друзів перекладача” займають випадки міжмовної омонімії і паронімії” [1, 380].

Проте деякі лінгвісти використовують обидва терміни, не розмежовуючи їх семантично. Так, Р.А. Будагов, назвавши свою статтю “хибні друзі перекладача” відповідно до назв словників, дані яких аналізує, в той же час відзначає: ““Хибними друзями перекладача” зазвичай називаються міжмовні омоніми – слова, що мають при однаковому звучанні різні значення” [6, 17].

Й.Влчек також вважає, що найменування “хибні друзі перекладача” не є терміном, а “образним виразом для найменування міжмовних омонімів”

[55, 32].

Через ці розбіжності в значенні терміну “хибні друзі перекладача” лінгвісти, досліджуючи це явище, часто застосовують терміни з лексикології, наприклад, міжмовні омоніми і пароніми [50]. Проте, застосування цих термінів в даному випадку приводить до невірної припущення, що міжмовні “омоніми” повинні визначатися так само, як і внутрішньомовні омоніми, але ідентичності написання і звучання, як вимагає дефініція омонімії, між різними мовами бути не може.

Нерідко “хибних друзів перекладача” називають псевдоінтернаціоналізмами. Як вважає В.В. Дубичінський, така точка зору викликає заперечення, бо ““псевдоінтернаціоналізми” - лексеми, утворені з інтернаціональних морфем в якій-небудь певній мові і що не увійшли до інших мов, тобто лексеми на вигляд інтернаціонального характеру, які вживаються лише в одній мові, в якій створені” [18, 108].

В.А. Скворцова у своєму дослідженні виділяє 4 типи “хибних друзів перекладача” [13]:

Першим типом є слова і вирази, що позначають в обох мовах різні явища і предмети. Слово *Rotte*, *f* в німецькій мові має вісім різних значень, наша рота - цілком зрозуміле однозначне слово; *champion* в англійській це не лише “чемпіон”, але ще й борець, поборник, захисник. Німецькому слову *Galanterie*, *f* в українській відповідають “галантність, чемність, люб'язність, ввічливість”. Але у жодному випадку не галантерея як магазин, повний гребінців, брошок, ременів, кнопок, голок, краваток і всякої подібної всячини; *original* в англійській це перш за все “первісний, справжній”.

Другий тип “друзів” утворюють слова, більш менш схожі за значенням, але не зовсім співпадаючі. Слово *public* у англійській мові означає не лише “публічний”, але й “державний”; *Kostüm*, *n* для німця позначає тільки дамський діловий костюмчик, тоді як для нас костюм - і жіночий, і чоловічий одяг. Миле слово “ваза” в українській мові може позначати не тільки вазу для квітів, але і цукерки туди можна класти, і фрукти. Німцеві цього не зрозуміти, тому що для

нього Vase, f - тільки ваза з квітами для коханої. Не знаючи цього, можна наробити помилок, адже значення слів співпадає тільки по одному пункту. Перекладач повинен завжди уважно порівнювати значення слів в обох мовах.

Третій тип утворюють слова з однаковим значенням, але з різним стилістичним забарвленням або областями застосування. Позначення улюбленого заняття перекладачів, що підробляють по бідності, - гід - слово просте і звичне для носія української мови. А ось слово Guide, m навряд чи зрозуміє німець в розквіті літ, а, може, тільки літня людина, тому що слово це вже давно стало архаїзмом і вийшло із активного вживання. Наскільки краще звучить Fremdenführer, m. Теж саме можна сказати про англійське cataract - зараз воно розуміється лише як захворювання катаракта, а раніше ще й означало водоспад.

В Німеччині слово Grazie, f означає “Schöne Frau”, красива жінка. У нас, слово грація має трохи інше значення, але й у сенсі “красива жінка” це слово уживалося, тільки, щоправда, в 19 столітті.

Четвертий тип об'єднує слова, значення яких перекриваються в обох мовах, але які можуть бути повними протилежностями при вживанні в певних виразах і словосполученнях. Слово транспорт (у сенсі “вид транспорту”) не є повним перекладним еквівалентом слова Transport. Якщо порівняти: внутрішньозаводський транспорт-innerbetrieblicher Transport; водний транспорт-Schiffstransport, Schiffsverkehr, Transport auf dem Wasserweg, Transport per Schiff; повітряний транспорт - Luftverkehr, Lufttransport, Beförderung auf dem Luftweg; пасажирський транспорт - Personenverkehr, Personenbeförderung; приміський транспорт - (stadttischer) Nahverkehr; транспорт загального користування - öffentlicher Verkehr, m [13].

Як зазначалося раніше, різні вчені, що досліджували проблему хибних друзів перекладача, пропонують різну їх класифікацію. Ось ще один варіант класифікації - усі “хибні друзі перекладача” умовно можна поділити на наступні групи. До такого висновку прийшли дослідники проблеми “хибних друзів перекладача” з Приазовського технічного університету:

- 1) повні псевдоінтернаціоналізми є типом “хибних друзів перекладача”, до якого належать слова мови джерела, подібні за звуковою, або орфографічною формою до слів мови перекладу, але цілком відмінні від них за лексичним значенням (Brilliant у англійській означає “блискучий”, а не “бриліантовий”; Elevator, m (вантажопідійомник для безперервного підйому вантажу)-елеватор(зерносклади));
- 2) часткові псевдоінтернаціоналізми (напівінтернаціоналізми) - слова в мові джерела і в мові перекладу, що в одній й тій самій формі можуть бути як інтернаціоналізмами, так і хибними друзями перекладача:

В даній групі виділяють такі підгрупи:

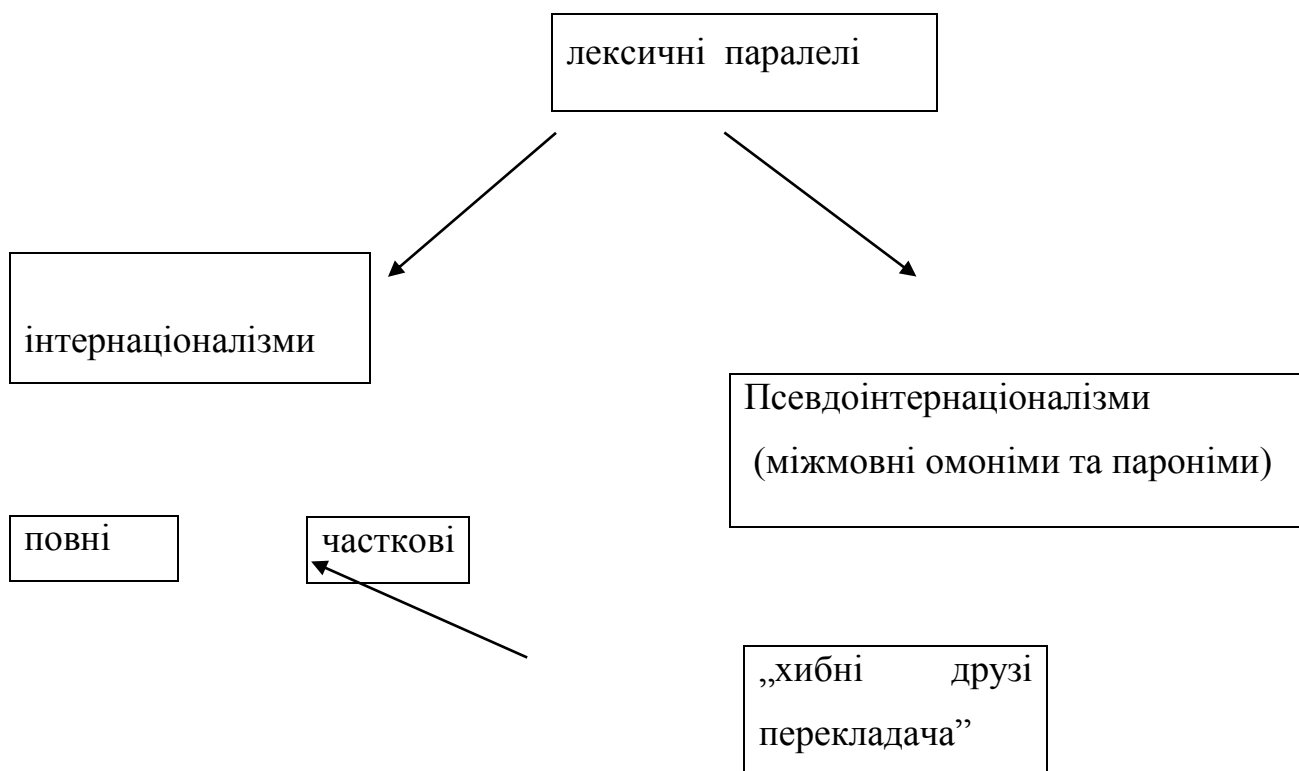
- слово мови джерела співпадає із словом мови перекладу не в усіх значеннях, а лише в одному (Gallant означає “галантний, але крім того ще й “хоробрий”; gravieren перекладається як “гравіювати”, але ще має значення в німецькій мові “загострювати”);
- у слова мовою перекладу є значення, якого немає у слова мовою джерела (Klient, m означає людину, що доручила ведення своєї справи адвокату. Клієнт українською мовою може бути не лише у адвоката, а просто постійний замовник, покупець у будь-кого; dock — причал, пристань (в українській мові лише одне значення – приміщення для ремонту кораблів);
- і слово мови джерела, і слово мови перекладу мають інші значення, крім тих, що співпадають (Formation, f - формація в обох мовах означає “формування, утворення”. Але в обидвох мовах присутні додаткові значення: німецька-військова частина; порядок, стройовий лад; формовка акумулятора; період у геології; українська-конкретна ступінь, стадія розвитку; система поглядів, переконань);
- лексиколізовані форми множини окремих слів, які мають значення, відмінні від форм однини;
- пароніми - слова, неповністю подібні за формою, але які можуть викликати в більшості чи меншості осіб хибні асоціації та їх ототожнення, незважаючи на розбіжності їх значень (в англійській compositor це

“набирач”, а не композитор; Mannequin, m – манекен. У німецькій це людина, що демонструє готові сукні, а в українській це фігура у вигляді людського тіла для примірки або демонстрації одягу. Перекладач може прийняти певне слово за його паронім і таким чином буде перекладати останній, а не те слово, яке потрібно. Таке помилково вибране слово називають малопропізмом [32].

- хибні друзі перекладача, що становлять назви одиниць виміру, співзвучні в мовах джерела і перекладу, але різні за позначеною кількістю [32]. (Zentner, m - центнер. Німецький центнер дорівнює 50 кг, а наш 100 кг; у американському варіанті англійської billion означає “міль’ярд”, а не біліон; decade означає “десятиліття”, а не десятиденний строк, як в українській мові.

А.С. Д'яков, У свою чергу, пропонує зобразити зв'язок між інтернаціоналізмами та хибними друзями перекладача у вигляді схеми [19]:

Таблиця 1. Зв'язок між інтернаціоналізмами та ХДП

Таким чином, класифікація інтернаціоналізмів в міжмовній проблемі “хибних друзів перекладача” є доволі багатогранною і отримує різне визначення

у роботах численних науковців.

Висновки до 1 розділу

Мова – явище соціальне. Будучи засобом спілкування, вона, як дзеркало, відображає особливості її носіїв, їх культуру й історію та реагує на всі зміни в суспільстві. Невід’ємною частиною мови і, відповідно, мовлення є “хибні друзі перекладача”, яки становить одну з основних і найбільш проблемних аспектів лексикології.

“Хибні друзі перекладача” – слова, які асоціюються або ототожнюються в мові джерела та в мові перекладу у зв'язку з подібністю в плані вираження, а в плані змісту або за вживанням неповністю відповідають або навіть повністю не відповідають одне одному.

В широкому сенсі “хибні друзі перекладача” є проявом психолінгвістичного змішання мов, а саме – інтерференції, тобто уподібнення в мовній свідомості нерідної мови структури рідної.

В англійській, німецькій та українській мовах слова такого типу нараховують кілька тисяч і в більшості випадків становлять прямі чи опосередковані запозичення із спільного джерела. Часто це інтернаціональна чи псевдоінтернаціональна лексика чи паралельні утворення від запозичень.

Причинами виникнення “хибних друзів перекладача” є:

1) використання однакових слів у різних мовах при утворенні термінів шляхом переносу назви;

2) асоціації первинного значення зі схожими ознаками різних об'єктів термінування; 3) надання переваги в різних мовах різним сторонам змістової структури міжнародних термінів.

Різні вчені, що досліджували проблему “хибних друзів перекладача”, пропонують різну їх класифікацію. Загалом усі “хибні друзі перекладача” умовно можна поділити на наступні групи: 1) повні, 2) часткові псевдоінтернаціоналізми (напівінтернаціоналізми), 3) лексиколізовані форми множини окремих слів, 4) пароніми, 5) “хибні друзі перекладача”, що становлять назви одиниць виміру, співзвучні в мовах джерела і перекладу, але різні за позначеною кількістю.

В українській, німецькій та англійській мовах “хибні друзі перекладача” трапляються в межах 4 частин мови: іменників, прикметників, прислівників та дієслів.

“Хибних друзів перекладача” перекладають шляхом пошуку словникових відповідників. Іноді лексичне значення полісемічного слова “хибного друга перекладача” можна встановити на рівні словосполучення.

Останнім часом в англійських, а особливо в американських періодичних виданнях, науково-технічних журналах та в неперіодичній літературі стали все більше виявлятися нові значення загальноновживаних слів.

РОЗДІЛ 2.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ «ХИБНИХ ДРУЗІВ ПЕРЕКЛАДАЧА» В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКІЙ МОВАХ

2.1 Переклад «хибних друзів перекладача» з англійської мови на прикладі науково-популярної літератури та лексики вищої школи

В науково-популярній літературі мовне явище “хибні друзі перекладача” зустрічаються найчастіше, завдяки наявності в ній великої кількості термінів, іншомовних слів, наукової фразеології, стійких термінологічних словосполучень, що потребують логічного й лаконічного перекладу, й відсутності авторської індивідуальної манери та емоційно-експресивної лексики.

Мовні засоби науково-популярного стилю спрямовані на інформування та пізнання, а точність наукової мови передбачає однозначність розуміння.

Класифікація слів, що відносяться до “хибних друзів перекладача” є необхідною для аналізу їх особливостей. Насамперед, “хибних друзів перекладача” можна поділити на псевдоінтернаціоналізми, тобто слова, значення яких не збігаються взагалі, та часткові інтернаціоналізми або напівінтернаціоналізми, слова, значення яких збігаються лише частково. Відмінності у парах “хибних друзів перекладача” можуть бути пов’язані з розбіжностями предметно-логічного змісту, розбіжностями життєвих реалії певного народу, різними стилістичними характеристиками та лексичною сполучуваністю. Деякі слова можуть мати більш або менш спеціальне значення в одній мові, ніж в іншій, бути однозначними чи багатозначними, архаїзмом чи не архаїзмом або терміном чи не терміном. “Хибні друзі перекладача” найчастіше можуть зустрічатися у таких частинах мови, як іменники, прикметники та дієслова. За побудовою вчені відрізняють слова, що співпадають хоча б в одному значенні – міжмовні синоніми, вони бувають подібні й різні зовні, слова з однаковим звучанням, але різним значенням – омоніми й пароніми – слова, які однаково чи подібно звучать, але мають різні значення чи стилістичні характеристики.

Серед “хибних друзів перекладача” є слова, що найчастіше зустрічаються у науково-популярній літературі, їх класифікації слід приділити особливу увагу.

Таблиця 2.1.

“Хибні друзі перекладача” англійської мови, псевдоінтернаціоналізми

№	Англійське слово	Значення англійського слова	Співзвучне українське слово	Переклад українського слова на англійську мову
1.	band	стрічка, пов’язка, поясок, ремінець, діапазон хвиль, зв’язка, банда, зв’язувати, об’єднувати, з’єднувати	бант	bow

2.	beacon	маяк, освітлювати	бекон	bacon
3.	benzene	бензол	бензин	benzine, petrol, gasoline
4.	drug	ліки, наркотик	друг	friend
5.	electric	електричний	електрик	electrician
6.	fabric	тканина, матеріал, виріб, структура, будівля, будівництво	фабрика	factory
7.	herb	лікарська рослина, цілюща трава	герб	coat of arms
8.	insult	образа, образити	інсульт	stroke, apoplexy
9.	metropolitan	центральний, столичний, той, що належить до великого міста	метрополітен	subway, underground, tube
10.	physician	лікар	фізик	physicist
10.	physician	лікар	фізик	physicist

Продовження табл. 2.1.

11.	plaster	замазка, штукатурка, наклеювати, намазувати, покривати	пластир	bandaid
12.	rule	правило, норма, уклад, звичай, статут, правління, правление, лінійка, керувати	руль	kudder, helm, (steering) wheel
13.	sodium	натрій	сода	soda
14.	terminus	кінцева зупинка, кінець, ціль, пункт призначення	термін	term

Серед поданих у таблиці “хибних друзів перекладача” англійської мови, які найчастіше зустрічаються в науково-популярній літературі, виділимо ті, що мають подібні за звучанням та написанням слова в німецькій мові. Так, англійське слово *band* та українське слово *бант* завдяки подібності за звучанням й написанням і через те, що не мають жодного спільного значення належать до псевдоінтернаціоналізмів й є паронімами. В деяких своїх значеннях два слова відрізняють через розбіжно предметно-логічного змісту, а в деяких – лише

стилістичним забарвленням, бо позначають подібні, але неоднакові речі. В українській мові слово може бути тільки іменником, а в англійській окрім іменника ще й дієсловом.

Слово *herb* англійської мови та *герб* української зовсім не збігаються за значеннями, позначаючи різні поняття, але подібні за написанням, отже, є псевдоінтернаціоналізмами й омонімами. Вони відносяться до іменників в обох мовах. Пара слів *metropolitan* та *метрополітен*, хоча й подібні за побудовою в англійській та українській мовах, проте повністю різні за значеннями й відносяться до псевдоінтернаціоналізмів та омонімів. Обидва слова – іменники.

Для кращого розуміння специфіки перекладу й наочного розгляду особливостей мовного явища “хибні друзі перекладача”, слід звернутися до прикладів: 1) The woolen *fabric* is the best. – Вовняна *тканина* найкраща (не фабрика). / We collect money for the *fabric* of the churches for the poor. – Ми збираємо гроші на *будівництво* церков для бідняків (не фабрики). 2) They established a *rule*. – Вони встановили *правило* (не руль).

Таблиця 2.2.

“Хибні друзі перекладача” англійської мови, часткові інтернаціоналізми

№	Англійське слово	Значення англійського слова	Співзвучне українське слово	Переклад українського слова на англійську мову
1.	appendix	додаток, доповнення, апендикс	апендикс	appendix
2.	application	прохання, заява, використання, застосування, додаток, старання, аплікація	аплікація	applique, application
3.	caravan	причіп, дім на колесах, караван	караван	convoy, string, caravan
4.	cataract	гідравлічний/масляний регулятор, гідрогальма, злива, потоп, катаракта	катаракта	cataract

5.	interest	вигода, перевага, відсоток, цікавити, інтерес	користь, доля, втягати, інтерес	інтерес	concern, interest, favour,
6.	invalid	недійсний, непридатний, невідповідний, інвалід		інвалід	disabled person, invalid
7.	mark	мітка, пляма, марка		марка	stamp, sign, brand, mark
8.	medicine	ліки, медицина	медикамент, медицина	медицина	medical science, medicine
9.	patient	терплячий, пацієнт		пацієнт	client, patient
10.	phenomenon	подія, явище, феномен	надзвичайне	феномен	phenomenon

Продовження табл. 2.2.

11.	reactive	відповідний, реактивний		реактивний	reacting, jet, reactive
12.	reserve	обмовка, стриманість, резерв	обмеження, запас,	резерв	provision, spare, reserve
13.	technical	спеціальний, технічний		технічний	technological, engineering, technical

Подібні за звучанням та написанням у англійській та німецькій мові зустрічаються також в таблиці часткових псевдоінтернаціоналізмів англійської мови. Так, англійське слово *appendix* та українське *апендикс*, незважаючи на подібність за звучанням й написанням, мають лише одне спільне значення та декілька зовсім різних. Вони є міжмовними синонімами й іменниками в обох мовах.

Слово *application* в англійській мові та *апликація* в українській мові збігаються лише в одному з їх значеннях, але повністю відрізняються за іншими, хоча подібні зовні й відносяться до міжмовних синонімів. Обидва слова є іменниками.

Пара слів англійської й української мови *caravan* та *караван* звучать й пишуться подібно, проте мають різні значення, збігаючись лише в одному. Ці слова є іменниками та міжмовними синонімами подібними зовні.

Англійське слово *invalid* може асоціюватися з українським *інвалід*, бо за побудовою вони подібні, проте англійське слово на відміну від українського має додаткові значення й може бути не лише іменником, як українське, а також прикметником. Ці слова є зовні подібними міжмовними синонімами.

Порівнюючи слова *mark* та *марка*, можна зробити висновок, що вони мають між собою лише одне однакове значення, відносяться до міжмовних синонімів. Обидва слова в обох мовах належать до іменника. Слово *medicine* англійської мови збігається з українським словом *медицина* лише в одному значенні й має ще кілька неподібних до тотожного українського слова значень. Ці слова належать до однієї частини мови – іменника. За побудовою ці слова є міжмовними синонімами, через те, що вони співпадають хоча в одному значенні у мові оригіналу й мові перекладу.

Англійське слово *phenomenon* та українське *феномен* співпадають лише в одному значенні й їх слід вважати міжмовними синонімами. Обидва слова належать до однієї частини мови й є іменниками. Слова *reserve* та *резерв* англійської та української мови також є міжмовними синонімами, бо збігаються в одному з їх значень. Вони належать до однієї частини мови – іменника.

Специфіка їх перекладу зображена на наступних прикладах: 1) He holds a 30% *interest* in the gold mine. – Він володіє 30% *долею* в золотій шахті (не інтересом). / We are acting in the best *interest* of our customers. – Ми діємо в найкращих *інтересах* наших клієнтів. 2) She was *patient* to her aunt. – Вона була *терплячою* до своєї тітки (не пацієнтом). / The doctor discharged a *patient* from a hospital yesterday. – Вчора лікар виписав *пацієнта* з лікарні.

Таблиця 2.3.

“Хибні друзі перекладача” англійської мови, псевдоінтернаціоналізми, іменники, лексика вищої школи

№	Англійське слово	Значення англійського слова	Співзвучне українське слово	Переклад українського слова на англійську мову
1.	academic	вчений, який працює в університетській системі, викладач вищого начального закладу, науковий співробітник вузу, академічний, педагогічний, навчальний	академик	academician
2.	aspirant	кандидат, претендент, що прагне (домагається)	аспірант	post-graduate (student); graduate, candidate

Продовження табл. 2.3

3.	cathedral	кафедральний собор, соборний	кафедра	pulpit; endowed chair, university department, cathedra
4.	council	збори, рада	консул	consul
5.	data	дані, інформація	дата	date
6.	intelligence	розум, інтелект, розвідка	інтелігенція	intelligentsia; intellectuals
7.	list	список, перелік	лист	leaf, sheet, letter
8.	principal	директор школи, коледжу, ректор ВУЗу, головний актор, соліст у трупі	принциповий	principle
9.	repetition	повторення, завчання, копіювання	репетиція	rehearsal
10.	scholar	вчений, філолог, учень, стипендіат	школяр	(school) student
11.	session	сеанс, заняття, засідання; сесія (парламентська, судова)	сесія (екзаменаційна)	exams, exam period

Серед поданих у таблиці “хибних друзів перекладача” англійської мови, які є псевдоінтернаціоналізмами і належать до іменників, використовуючи методику зіставлення та порівняння, виділимо ті, що мають подібні за звучанням та написанням слова у німецькій мові.

Слово *academic* в англійській мові позначає будь-якого викладача, що працює у вузі й має розбіжності з українським словом *академік* стосовно реалій, так як українське слово вказує на людину, що є членом академії, тобто більш вузьке поняття. У той час, як українське слово є іменником, англійське слово може бути також прикметником.

Дані слова означають подібні поняття, проте відрізняються у відтінках. За своєю структурою ці слова належать до омонімів. Англійське слово *aspirant* має зовсім різне значення, якщо порівнювати його з подібним українським словом *аспірант*. Ці слова позначають зовсім інші поняття у двох мовах, що викликано розбіжностями у предметно-логічному змісті слів. В англійській мові це слово є не лише іменником, але й прикметником, у той час, як в українській мові воно може бути тільки іменником й однозначним, в англійській воно багатозначне. За написанням обидва слова подібні й є омонімами.

Порівнюючи англійське слово *data* з тотожним українським словом *дата*, слід сказати, що незважаючи на абсолютну подібність за звучанням і написанням, ці слова мають зовсім різні значення у двох мовах й є омонімами. Ці слова у обох мовах відносяться до однієї частини мови, до іменників. Розбіжності у значеннях викликані насамперед предметно-логічним змістом.

Англійське слово *intelligence* не має жодного спільного значення з українським словом *інтелігенція*, що викликано розбіжностями предметно-логічного змісту слів. Обидва слова в обох мовах є іменниками, а через те, що вони близькі по звучанню й написанню, але різні по значенню, вони належать до паронімів.

Слово *list* в англійській мові позначає зовсім різні предмети, порівняно з українським словом *лист* через розбіжності предметно-логічного змісту. Однак, ці слова належать до однієї частини мови й є іменниками. Через те, що вони однакові за звучанням та написанням, але різні по значенню, вони – омоніми.

Слова *principal* та *принциповий* не збігаються за жодним своїм значенням та належать до різних частин мов у різних мовах. Отже, англійське слово – це іменник, а українське – прикметник. За побудовою вони є паронімами, так як не

однакові, а лише подібні за написанням та звучанням.

Англійське слово *repetition* та українське *репетиція* через розбіжності у предметно-логічному змісту вони позначають різні предмети у двох мовах. Ці слова належать до однієї частини мови й є іменниками. Через те, що вони подібні за звучанням і написанням, але різні за значенням, їх слід вважати паронімами.

Слово *scholar* в англійській мові має розбіжності з українським словом *школяр* завдяки стилістичним характеристикам, іноземне слово є стилістично нейтральним, а українське навпаки – емоційно забарвлене. Таким чином, вони мають одне подібне значення, проте не є еквівалентами при перекладі. Дані слова належать до іменників. За побудовою ці слова – омоніми, бо співпадають за звучанням, хоча і мають різні значення.

Для кращого розуміння специфіки перекладу й наочного розгляду особливостей мовного явища “хибні друзі перекладача”, слід звернутися до прикладів. Порівняємо, як “хибні друзі перекладача” можуть змінювати свої значення в залежності від контексту: 1) *Academics of our University were invited to the conference.* – *Викладачів* нашого університету запросили на конференцію (а не академіків). / *New academic year will start on the first of October.* – *Новий навчальний рік* розпочнеться в жовтні (а не рік академіка). 2) *We have very little data on the efficacy of such programs.* — У нас дуже мало *даних* про ефективність таких програм (а не дат).

Таблиця 2.4.

“Хибні друзі перекладача” англійської мови, часткові інтернаціоналізми, іменники, лексика вищої школи

№	Англійське слово	Значення англійського слова	Співзвучне українське слово	Переклад українського слова на англійську мову
1.	abstract	реферат, стислий огляд, абстрактний	абстрактний	abstract
2.	argument	суперечка, спір, дискусія, параметр, аргумент	аргумент	premise, reason, argument
3.	audience	аудиторія, слухачи, аудієнція	аудієнція	audience

4.	bachelor	холостяк, бакалавр	бакалавр	holder of a Bachelor's degree
5.	college	університет, будь-який вуз, коледж	коледж	school, college

Продовження табл. 2.4

6.	design	конструкція, пристрій, план, замисел, дизайн	дизайн	style, design
7.	director	голова, режисер, диригент, духівник, директор	директор	head, chief, manager
8.	engineer	моторист, машиніст, інженер	інженер	machinist
9.	examination	обстеження, слідство, допит, експертиза, екзамен	екзамен	examination, quiz, test
10.	figure	креслення, ілюстрація, цифра, число, фігура	фігура	body, pattern
11.	gymnasium	спортивна зала, гімназія	гімназія	gymnasium, classical school
12.	idea	уявлення, думка, ідея	ідея	thought, concept, notion
13.	monitor	староста, монітор	монітор	display, monitor
14.	paragraph	абзац, параграф	параграф	article, section, clause
15.	professor	викладач вузу, професор	професор	professor
16.	record	свідчити, записувати, запис, звіт, реєстрація, свідок, свідоцтво, рекорд	рекорд	record
17.	replica	точна копія, репліка	репліка	replication, remark
18.	speciality	особливість, фірмова страва, професія, заняття, спеціальність	спеціальність	trade, profession, specialty
19.	student	учень, студент	студент	student
20.	technique	спосіб, методика, метод, техніка (набір	техніка (пристрій)	technics

		прийомів), технологія			
21.	thesis	дисертація, ессе, тезіс	твір,	тезіс	proposition; point

Подібні за звучанням та написанням у англійській та німецькій мові зустрічаються також в таблиці іменників, часткових псевдоінтернаціоналізмів англійської мови. Серед них *attest*. В англійській мові воно є дієсловом, на відміну від українського слова *атестат*, що з ним асоціюється, яке є іменником. Отже, обидва слова позначають зовсім різні речі, бо англійське слово вказує на дію, а українське позначає предмет. Через те, що дані слова лише близькі, а не однакові за звучанням та написанням, їх слід вважати міжмовними синонімами.

Слова *design* та *дизайн* мають між собою лише одне однакове значення, вони відносяться до міжмовних синонімів. Обидва слова в обох мовах належать до іменника.

Англійське слово *gymnasium* збігається з українським словом *гімназія* лише в одному значенні й має ще кілька неподібних до тотожного українського слова значень. Ці слова належать до однієї частини мови – іменника. За побудовою ці слова є міжмовними синонімами, через те, що вони співпадають хоча в одному значенні у мові оригіналу й мові перекладу.

Слова *idea* в англійській мові співпадає зі словом *ідея* в українській мові не в усіх значеннях, а лише в одному. Так як ці слова співпадають у якомусь значенні, їх слід вважати міжмовними синонімами. Обидва слова належать до однієї частини мови й є іменниками.

Слова *replica* та *репліка* також є міжмовними синонімами, бо збігаються в одному з їх значень. Вони належать до однієї частини мови – іменника.

Англійське слово *student* та українське *студент* також збігаються за одним з їх значень, проте англійське слово позначає ще одне поняття, у більш ширшому значенні у порівнянні з українським. Ці слова є міжмовними синонімами. Вони відносяться до іменників.

Слова *speciality* та *спеціальність* є міжмовними синонімами, бо вони збігаються в одному значенні. Ці слова відносяться до однієї частини мови –

іменника.

Специфіка їх перекладу зображена на наступних прикладах: 1) They had an *argument* that day. — Того дня в них була *суперечка* (не аргумент). / She presented a convincing *argument* against the proposal. — Вона запропонувала переконливий *аргумент* проти цієї пропозиції. 2) They always escape custom *examination*. – Вони завжди уникають митного *огляду* (не екзамену). / *Examination* in physics will be on Monday. – Екзамен з фізики у понеділок. / 3) It is necessary to destroy *records*. – Необхідно знищити *записи* (не рекорди). / Our sportsman has equaled a world *record*. – Наш спортсмен досягнув світового *рекорду*. 4) They dined on the restaurant *speciality*. – Вони замовили *фірмову страву* ресторану (не спеціальність). / There are a lot of different modern *specialities* nowadays. – Сьогодні існує багато різних сучасних *спеціальностей*.

Таблиця 2.5.

“Хибні друзі перекладача” англійської мови, псевдоінтернаціоналізми, прикметники, лексика вищої школи

№	Англійське слово	Значення англійського слова	Співзвучне українське слово	Переклад українського слова на англійську мову
1.	concurrent	одночасний, узгоджений, паралельний	конкурентний	competitive
2.	genial	добрий, веселий	геніальний	genius
3.	intelligent	розумний, умний, інтелектуальний	інтелігентний	civilized, refined

Англійське слово *intelligent* та українське слово *інтелігентний* також подібні з німецьким словом. Проте мають з ними різні значення. Ці слово відносяться до прикметників та є псевдоінтернаціоналізмами, бо не збігаються у значеннях. Їх слід вважати омонімами, через те, що вони позначають різні якості у двох мовах, а їх звуко-буквений склад відрізняється лише декількома артикуляційними та графічними особливостями.

Проблеми, що зустрічаються, коли ці слова трапляються у реченнях, можна наочно розглянути у наступних прикладах: 1) Our professor is *genial*. –

Наш викладач *добрий* (не геніальний). 2) Members of this group are *intelligent*. – Члени цієї групи *розумні* (не інтелігентні).

Таблиця 2.6.

“Хибні друзі перекладача” англійської мови, часткові інтернаціоналізми, прикметники, лексика вищої школи

№	Англійське слово	Значення англійського слова	Співзвучне українське слово	Переклад українського слова на англійську мову
1.	accurate	правильний, точний, достовірний, акуратний	акуратний	exact, punctual, careful, thorough, accurate
2.	active	поточний, дійсний, активний	активний	dynamic, aggressive, active
3.	actual	фактичний, реальний, актуальний	актуальний	urgent, timely, topical, actual
4.	aggressive	енергійний, ініціативний, агресивний	агресивний	belligerent, assaultive
5.	ambitious	цілеспрямований, владолюбний, примхливий, честолюбний, амбіційний	амбіційний	high-flying, ambitious
6.	dramatic	разючий, хвилюючий, яскравий, різкий, несподіваний, кардинальний, радикальний, драматичний	драматичний	tense, dramatic
7.	effective	реальний, діючий, маючий силу, корисний, результативний, ефективний	ефективний	effective, efficient

Продовження табл. 2.6.

8.	elemental	стихийний, основний, базовий, початковий, найпростіший, елементарний	елементарний	elementary
9.	false	помилковий, невірний, хибний, підробний	фальш	insincerity, deceitfulness, false
10.	general	основний, загальний, звичайний, генеральний, генерал	генеральний, генерал	general
11.	regular	нормальний, звичайний, стандартний, регулярний	регулярний	continual, even, regular
12.	universal	всесвітній, універсальний	універсальний	all-mode, multipurpose, universal
13.	virtual	дійсний, фактичний, віртуальний	віртуальний	virtual, scratch

Серед прикметників, що подані у таблиці “хибні друзі перекладача” англійської мови, які є частковими псевдоінтернаціоналізмами зустрічаються подібні за звучанням та написанням з німецькими словами, проте відрізняються з німецькими декількома значеннями.

Наприклад, англійське слово *accurate* співзвучне з українським словом *акуратний*, тому й викликають хибні асоціації, вони подібні лише за одним значенням, а англійське слово означає ще й інше поняття. Ці слова можна вважати міжмовними синонімами, бо це “хибні друзів перекладача”, що збігаються лише в одному значенні. Англійське й українське слово належать до однієї частини мови.

Слово англійської мови *active* й української *активний* подібні лише в одному значенні й в деяких ситуаціях англійське слово може перекладатися зовсім інакше у порівнянні зі значенням українського слова. Вони належать до однієї частини мови в обох мовах й є міжмовними синонімами.

Слово *actual* в англійській мові та *актуальний* в українській, незважаючи на свою подібність за звучанням та написанням окрім одного однакового значення відрізняються один від одного й є міжмовними синонімами. Проте і в англійській і в українській мовах ці слова можуть бути тільки прикметниками.

Англійське слово *ambitious* та українське слово *амбіційний*, незважаючи на те, що звучать й пишуться майже однаково, мають декілька різних значень. Їх можна віднести до міжмовних синонімів, бо все ж таки вони збігаються в одному значенні. Крім того, ці слова належать до однієї частини мови – прикметника.

Слова *effective* та *ефективний* хоча й тотожні за звучанням та написанням подібні не за всіма своїми значеннями й можуть призвести до неправильного перекладу та розуміння. Вони відносяться до однієї частини мови та є міжмовними синонімами, що різні зовні.

Слово англійської мови *elemental* та української мови *елементарний* збігаються лише в одному своєму значенні й англійське слово можна розуміти набагато ширше. Дані слова є прикметниками та міжмовними синонімами, які зовні різні, бо елементи їх звуко-буквеного складу аналогічні, але не однакові.

Порівнюючи англійські й українські слова, *regular* та *регулярний*, слід відмітити, що вони мають лише одне однакове значення й є різними зовні міжмовними синонімами. Обидва слова належать до однієї частини мови – прикметника.

На практиці слова, що є “хибними друзями перекладача”, перекладаються наступним чином: 1) An accurate information is our first goal. – Наша мета – достовірна інформація (не акуратна). / Students should be *accurate*. – Студенти повинні бути *акуратними*. 2) We share a *general* opinion. – Ми поділяємо *загальну* думку (не генеральну). / The *general* layout was accepted. – Було прийнято генеральний план. 3) Overpopulation is an *universal* problem. – Перенаселення – *всесвітня* проблема (не універсальна). / The task is to use an *universal* language. – Задача полягає у тому, щоб використовувати *універсальну* мову.

Таблиця 2.7.

**“Хибні друзі перекладача” англійської мови, часткові інтернаціоналізми,
дієслова, лексика вищої школи**

№	Англійське слово	Значення англійського слова	Співзвучне українське слово	Переклад українського слова на англійську мову
1.	attest	підтверджувати, засвідчувати, свідчити	атестувати	assess, evaluate, confirm smb's qualifications; certificate, certify
2.	constitute	складати, встановлювати, призначати, засновувати	констатувати	state, constate
3.	testify	давати свідчення, свідчити, урочисто заявляти	тестувати	test

Серед дієслів, що подані у таблиці “хибні друзі перекладача” англійської мови, які є псевдоінтернаціоналізмами, зустрічаються подібні за звучанням та написанням з німецькими словами, проте вони відрізняються з німецькими за значеннями.

Наприклад, англійське слово *attest* та українське *атестувати* подібні за побудовою, проте повністю відрізняються за значеннями й є паронімами, теж саме можна сказати про пару слів *testify* та *тестувати*, що зовсім неподібні в англійській і в українській мовах, призводячи до помилок при перекладі.

Завдяки наступним прикладам, можна розглянути проблему перекладу мовного явища “хибні друзі перекладача” детально: 1) Several witnesses can *attest* to her good character. — Декілька свідків можуть *засвідчити*, що в неї добрий характер (не атестувати). 2) People have *testified* to the truth of the prisoner's statement. – Люди *засвідчили* показання ув'язненого (не тестували).

Таблиця 2.8.

**“Хибні друзі перекладача” англійської мови, часткові інтернаціоналізми,
дієслова, лексика вищої школи**

№	Англійське слово	Значення англійського слова	Співзвучне українське слово	Переклад українського слова на англійську мову
1.	consult	приймати до уваги, враховувати, радитися, консультиватися	консультиватися	to hold a consultation, consult
2.	discriminate	розрізняти, дискримінувати	дискримінувати	differentiate, discriminate
3.	identify	ототожнювати, співпадати, поділяти погляди, впізнавати, виявляти, визначати, називатися, ідентифікувати	ідентифікувати	recognize, identify
4.	pretend	удавати (з себе), претендувати	претендувати	pretend (to), lay claim (to), aspire (to), have a claim (on)
5.	rationalize	пояснювати, вдосконалити, раціоналізувати	раціоналізувати	rationalize, streamline
6.	realise	уявляти, усвідомлювати, реалізувати	реалізувати	implement, install, realize

Порівнюючи англійське дієслово *consult* з українським дієсловом *консультиватися*, що є частковими псевдоінтернаціоналізмами, бо збігаються лише в одному значенні й мають подібне за звучанням слово в німецькій мові, слід сказати, що вони є міжмовними синонімами, бо співпадають в одному значенні.

Проблеми, що зустрічаються, коли ці слова трапляються у реченнях, можна наочно розглянути у наступних прикладах: 1) The device can *discriminate* between the cancerous and the normal cells. — Цей пристрій вміє *розрізняти* ракові клітини від звичайних (не дискримінувати). / This government *discriminates* against women. — Цей уряд *проводить політику дискримінації* проти жінок. 2) She *pretended* not to notice. — Вона *вдавала*, що нічого не помітила (не претендувала).

/ I don't pretend to this award. – Я не претендую на цю нагороду. 3) It's difficult to rationalize his behaviour. — Складно пояснити його поведінку (не раціоналізувати). / Repeated attempts were made to rationalize the system. — Періодично робилися спроби вдосконалити (раціоналізувати) систему.

2.2 Переклад «хибних друзів перекладача» з німецької мови на прикладі науково-популярної літератури та лексики вищої школи

До науково-популярного стилю відносяться слова, що складають пласт так званої лексики вищої школи, тобто тієї лексики, яка використовується в університетській середі на позначення предметів та понять, що зустрічаються у повсякденному житті в вищих навчальних закладах серед вчених, викладачів, студентів на нарадах, конференціях, лекціях, практичних заняттях, під час написання рефератів, анотацій, конспектів, наукових досліджень й статей та включає в себе велику кількість логічних, однозначних, точних спеціальних слів та термінів, які потребують чіткого й лаконічного перекладу, помилку при цьому не припустимі, бо значенні слів може бути повністю спотворене.

Таблиця 2.9.

“Хибні друзі перекладача” німецької мови, псевдоінтернаціоналізми

№	Німецьке слово	Значення німецького слова	Співзвучне українське слово	Переклад українського слова на німецьку мову
1.	Caravan, m	жилий автопричіп, причіп-дача	караван	Karawane, f
2.	herb	терпкий, жорсткий, кислий, сухий, суворий	герб	Wappen, n
3.	invalid	поранений, постраждалий, непрацездатний, німецький	інвалід	Schwerbeschädigte, m, Invalide, m

4.	Mark, n	суть, глибина, основа, найголовніше, найцінніше, внутрішня тканина, серцевина, границя, межа, марка (грошова одиниця)	марка	Sorte, f, Marke, f
5.	Metropolita n, m	старший священник	метрополіте н	Untergrundbahn, f
6.	Plast, m	пластмаса, пластик	пласт	Schicht, f, Lage, f
7.	rot	червоний, рудий	рот	Mund, m
8.	Sode, f	солеварня, торф'яна цеглина	сода	Natriumkarbonat, Soda, f

Порівнюючи німецькі “хибні друзі перекладача”, що є псевдоінтернаціоналізмами, було встановлено існування подібних за звучанням й написанням слів в англійській мові. Серед таких слів німецьке слово *der Caravan* та українське *караван*, які не мають жодного спільного значення, але завдяки однаковому звучанню і написанню є омонімами. Ці слова в обох мовах є іменниками чоловічого роду.

Слово *herb* німецької мови та *герб* української на перший погляд можна було б ототожнити, проте вони не співпадають за значеннями й навіть за частинами мови, до яких вони належать. Німецьке слово є прикметником, а українське – іменником. Завдяки подібності за побудовою, ці слова можна назвати омонімами.

Порівнюючи німецьке слово *invalid* та українське *інвалід*, слід сказати, що воно не збігаються за своїми значеннями й хоча позначають подібні поняття відрізняються також за частиною мови. Німецьке слово є прикметником, а українське – іменником. Вони мають однакове звучання й написання, а тому належать до омонімів.

Слова *das Mark* та *марка*, які зустрічаються в німецькій та українській мовах, не мають жодного однакового значення, позначаючи різні поняття, проте належать до іменників. Німецьке слово середнього роду, а українське жіночого. Вони є омонімами, бо подібні за звучанням.

Німецьке слово *der Metropolitan* та українське *метрополітен* подібні зовні, проте відрізняються за значеннями. Ці розбіжності викликані предметно-логічним змістом, бо слова позначають зовсім різні поняття. Вони належать до омонімів й є іменниками однакового роду, а саме чоловічого.

Проблеми, що зустрічаються, коли ці слова трапляються у реченнях, можна наочно розглянути у прикладах. Порівняємо, як “хибні друзі перекладача” можуть змінювати свої значення в залежності від контексту: 1) *Sein Charakter war herb.* – В нього був *суворий* характер (не герб). 2) *Das Gerät war gemacht aus dem Plast.* – Пристрій був зроблений з *пластмаси* (не з пласти).

Таблиця 2.10.

“Хибні друзі перекладача” німецької мови, часткові інтернаціоналізми

№	Німецьке слово	Значення німецького слова	Співзвучне українське слово	Переклад українського слова на німецьку мову
1.	Appendix, m	додаток, доповнення, апендикс	апендикс	Wurmfortsatz, m, Appendix, m

Продовження табл. 2.10.

2.	Applikation, f	додаток, застосування, заява, накладна вишивка, аплікація	аплікація	Aufnäharbeit, f, Aufklebearbeit, f, Applikation, f
3.	Band, n	пов'язка, зав'язка, стрічка, смуга, зв'язок, узи, том, бант	бант	Schleife, f, Band, n
4.	Grund, m	основа, причина, долина, ґрунт	ґрунт	Boden, m, Grund,
5.	Insult, m	образа, інсульт	інсульт	Gehirnschlag, m, Schlaganfall, m, Nervenschlag, m, Insult, m

6.	Maschine, f	верстат, механізм, двигун, автомобіль, машина	машина	Wagen, m, Auto, n, Maschine, f
7.	Medizin, f	ліки, медицина	медицина	Medizin, f
8.	Phänomen, n	явище, ефект, феномен	феномен	Erscheinung, f, Wunder, n, Phänomen, n
9.	Reserve, f	обмовка, обмеження, стриманість, запас, резерв	резерв	Vorrat, m, Reserve, f
10.	Terminus, m	строк, поняття, термін	термін	Fachausdruck, m, Fachwort, m, Begriff, m, Terminus, m
11.	Zirkel, m	коло, суспільство, компанія, компанія, цикл, циркуляція, циркуль	циркуль	Zirkel, m

Серед слів, що подані у таблиці “хибні друзі перекладача” німецької мови, які є частковими інтернаціоналізмами, зустрічаються подібні за звучанням та написанням з англійськими словами, проте вони відрізняються з ними за значеннями.

Наприклад, *der Appendix* німецької мови та *апендикс* української мови незважаючи на ряд різних значень, мають одне спільне. За звучанням та написанням вони подібні й є зовнішньо подібними міжмовними синонімами. В обох мовах ці слова належать до однієї частини мови – іменника та одного роду – чоловічого.

Німецьке слово *die Applikation* і українське слово *аплікація* є словами однієї частини мови – іменника й роду - жіночого. Вони є міжмовними синонімами, бо мають тільки одне однакове значення й відрізняються за іншими.

Слово *das Band* в німецькій мові та *бант* в українській мові збігаються лише в одному спільному значенні, а німецьке слово використовується також на позначення інших понять. Отже, ці слова – міжмовні синоніми. Обидва слова у обох мовах належать до однакової частини мови – іменника, але до різного роду, німецьке – середнього, а українське – чоловічого.

Порівнюючи німецьке слово *die Medizin* та українське *медицина*, можна сказати, що це міжмовні синоніми, бо, незважаючи на свою подібність за побудовою, вони мають одне спільне значення, проте відрізняються у деяких інших значеннях. Дані слова є іменниками, які належать до однієї частини мови, а саме до жіночого.

Слова *das Phänomen* та *феномен* мають значення, що збігаються лише частково. Розбіжності у значеннях пов'язані насамперед стилістичними характеристиками. Дані слова – міжмовні синоніми, які є іменниками в обох мовах, але в німецькій мові середнього, а в українській чоловічого роду.

Німецьке слово *die Reserve* та українське *резерв* завдяки своїй подібності за звучанням та написанням можуть викликати хибні асоціації, а через те, що в деяких випадках ці слова можуть позначати однакове поняття в обох мовах, їх можна вважати міжмовними синонімами. Ці слова відносяться до однієї частини мови, проте різного роду. В німецькій мові це слово жіночого роду, а в українській – чоловічого. Через зовнішню схожість “хибних друзів перекладача”, підходити до їх перекладу слід уважно й не забувати про ряд значень, які мають німецькі слова, окрім спільних зі значеннями українських слів.

На практиці слова, що є “хибними друзями перекладача”, перекладаються наступним чином: 1) *Die Applikation mathematischer Forschungsergebnisse auf die Sprachwissenschaft ist notwendig.* – Застосування результатів математичних досліджень в мовознавстві необхідне (не аплікація). / *Er machte die Applikation fleißig.* – Він зробив аплікацію старанно. 2) *Sie müssen eine Medizin einnehmen.* – Ви повинні приймати ліки (не медицину). / *Gute Medizin ist wichtig für unseren Staat.* – Хороша медицина важлива для нашої держави.

Таблиця 2.11.

“Хибні друзі перекладача” німецької мови, часткові інтернаціоналізми, іменники, лексика вищої школи

№	Німецьке слово	Значення німецького слова	Співзвучне українське слово	Переклад українського слова на німецьку мову
---	----------------	---------------------------	-----------------------------	--

1.	Abiturient, m	учень, що закінчує середню школу, випускник середньої школи	абітурієнт	Bewerber, m
2.	Deputat, n	розмір заробітної платні або учбове навантаження, ставка викладача	депутат	Deputierte, m, Abgeordnete, m
3.	Externat, n	відкритий учбовий заклад	екстерн	Externe, m
4.	List, f	хитрість, лукавість, підступність	лист	Blatt, n, Bogen, m, Brief, m
5.	Prinzipal, m	шеф, голова, хазяїн	принциповий	prinzipiell, grundsätzlich

Продовження табл. 2.11.

6.	Scholar, m	студент, який мандрує (у Середньовіччя)	школяр	Schüler, m
7.	Schüler, m	учень, школяр	шулер	Falschspieler, m; Betrüger, m
8.	Termin, m	строк, термін часу	термін	Fachwort, n, Terminus, m

Серед поданих у таблиці “хитрих друзів перекладача” німецької мови, які є псевдоінтернаціоналізмами і належать до іменників, виділимо ті, що мають подібні за звучанням та написанням слова у англійській мові. Німецьке слово *die List* та українське слово *лист* використовуються в обох мовах для позначення зовсім різних понять. Ці розбіжності викликані відмінністю предметно-логічного змісту. Завдяки схожості за побудовою, яка відрізняється лише декількома артикуляційними та графічними особливостями, їх слід вважати омонімами. Німецьке та українське слова є іменниками, проте належать до різного роду. *Die List* – жіночий рід, а *лист* – чоловічий. Слово *der Prinzipal* в німецькій мові та слово *принциповий* в німецькій не збігаються за своїми значеннями через розбіжності предметно-логічного змісту. За побудовою ці слова трохи відрізняються, проте більшість елементів звуко-буквеного складу в

них аналогічні й вони – пароніми. Дані слова належать до різних частин мови. Так, в німецькій мові – це іменник чоловічого роду, а в українській – прикметник. Німецьке слово *der Scholar* та українське слово *школяр* використовуються на позначення подібних понять, проте вони відрізняються у відтінках, крім того німецьке слово – архаїзм, а українське – жаргонізм. Таким чином, обидва слова не мають подібних значень. Завдяки подібності у звучанні та написанні – омоніми. Обидва слова є іменниками та належать до чоловічого роду.

Проблеми, що зустрічаються, коли ці слова трапляються у реченнях, можна наочно розглянути у наступних прикладах: 1) *Sein Deputat ist gut.* – Розмір його заробітної плати гарний (не депутат). 2) *Unser Prinzipal arbeitet zusammen mit Ihnen.* – Наш шеф працює разом з нами (не *принциповий*). 3) *Bald wurde er der beste Schüler der Klasse.* — Невдовзі він став кращим *учнем* у класі (не шулером).

Таблиця 2.12.

“Хибні друзі перекладача” німецької мови, часткові інтернаціоналізми, іменники, лексика вищої школи

№	Німецьке слово	Значення німецького слова	Співзвучне українське слово	Переклад українського слова на німецьку мову
1.	Akademiker, m	людина з вищою освітою, викладач вищого навчального закладу, академік, член академії	академік	Akademienmitglied, n; Mitglied der Akademie
2.	Aspirant, m	претендент, кандидат на високу посаду, аспірант	аспірант	Aspirant, m; Doktorand, m
3.	Attest, n	лікарняний лист, свідоцтво, атестат	атестат	Zeugnis, n
4.	Collegium, n	публічна лекція в університеті, колегія	колегія	Gremium, n; Kollegium, n
5.	Datum, n	число, дата	дата	Termin, m, Zeitpunkt, m, Datum, n
6.	Diplomand, m	дипломний проект, дипломник, дипломант	дипломант	Diplomand, m

7.	Dozentur, f	ставка доцента	доцентура	Dozentur, f
8.	Enquete, f	анкета, опитування, засідання, нарада	анкета	Umfrage, f; Untersuchung, f
9.	Gymnasium, n	приміщення для гімнастичних вправ, гімназія	гімназія	Gymnasium, n
10.	Intelligenz, f	розум, інтелект, кмітливість, інтелігенція	інтелігенція	Intelligenz, f, Intellektuelle, pl.

Продовження табл. 2.12.

11.	Idee, f	уявлення, думка, ідея	ідея	Idee, f, Einfall, m
12.	Konkurs, m	незаможність, банкрутство, конкурс	конкурс	Wettbewerb, m ; Preisausschreiben, n, Ausschreibung, f
13.	Konsultation, f	консультація, порада	консультація	Beratung, f; Befragung, f, Konsultation, f
14.	Laborant, m	асистент, лаборант (в лабораторії, аптеці)	лаборант (в лабораторії, аптеці, в вищому навчальному закладі)	Laborant, m
15.	Lektor, m	видавничий редактор, лектор	лектор	Lektor, m
16.	Referat, n	відділ, сектор, доповідь, реферат	реферат	Referat, n
17.	Rektor, m	ректор (вищого, середнього чи духовного учбового закладу)	ректор (вищого навчального закладу)	Rektor, m
18.	Repetition, f	повторення, завчання, репетиція	репетиція	Probe, f, Repetition, f
19.	Replik, f	повторення, відповідь, репліка, заперечення,	репліка	Erwiderung, f ; Zwischenruf, m
20.	Spezialität, f	галузь інтересів людини, страва національна, спеціальність	спеціальність	Beruf, n, Fach , n, Spezialität, f

Подібні за звучанням та написанням у англійській та німецькій мові зустрічаються також в таблиці іменників, часткових псевдоінтернаціоналізмів німецької мови. Так, слова *der Akademiker* та *академік* збігаються лише в одному значенні, тобто вони – а міжмовними синонімами. За побудовою вони збігаються повністю. Німецьке слово має більш широке значення у порівнянні з українським. Обидва слова відносяться до однієї частини мови, до іменників, й є одного роду – чоловічого.

Порівнюючи слово *der Aspirant* в німецькій мові з українським словом *аспірант*, можна сказати, що вони збігаються в одному значенні, проте відрізняються в інших, незважаючи на зовнішню тотожність. Ці слова є міжмовними синонімами. Вони належать до однієї частини мови – іменника та до однакового роду – чоловічого, бо обидва слова позначають певну людину, хоча німецьке слово має більш ширше значення.

Німецьке слово *das Attest* та українське слово *атестат* мають значення, що збігаються лише частково. Хоча вони і схожі за побудовою, вони все ж є неповними мовними аналогіями, так як більшість елементів звуко-буквеного складу у них аналогічні, тому їх можна вважати міжмовними синонімами. Німецьке і українське слово належать до іменників, проте відрізняються за родом. *Das Attest* – середнього, а *атестат* – чоловічого.

Слово *das Datum* та *дата* відрізняються один від одного через те, що німецьке слово окрім спільного з українським словом значення має ще одне. Отже, ці слова завдяки подібності за звучанням та написанням належать до міжмовних синонімів. Німецьке і українське слово є словами однієї частини мови – іменника, проте німецьке – середнього, а українське – жіночого роду.

Слово *die Idee* в німецькій мові та *ідея* в українській мові збігаються лише в одному спільному значенні, а німецьке слово використовується також на позначення інших понять. Отже, ці слова – міжмовні синоніми. Обидва слова у обох мовах належать до однакової частини мови – іменника та до однакового роду – жіночого.

Німецьке слово *das Gymnasium* та українське *гімназія* – це міжмовні

синоніми, бо, незважаючи на свою подібність за побудовою, вони мають одне спільне значення, проте відрізняються у деяких інших значеннях. Дані слова є іменниками, однак, німецьке слово середнього роду, а українське – жіночого.

Слова *die Intelligenz* та *інтелігенція* мають значення, що збігаються лише частково. Завдяки своїй подібності за звучанням та написанням, вони можуть викликати хибні асоціації, а через те, що в деяких випадках ці слова можуть позначати однакове поняття в обох мовах, їх можна вважати міжмовними синонімами. Ці слова відносяться до однієї частини мови та роду. Вони – іменники та жіночого роду в німецькій і в українській мовах.

Слова *die Repetition* та *репетиція* незважаючи на ряд різних значень, вони мають одне спільне. За звучанням та написанням вони подібні, проте неоднакові й є зовнішньо неподібними міжмовними синонімами. В обох мовах ці слова належать до однієї частини мови – іменника та одного роду – жіночого.

Німецьке слово *die Replik* та українське *репліка* збігаються лише в одному значенні. Їх можна віднести до міжмовних синонімів. Обидва слова є іменниками жіночого роду. Слово німецької мови *die Spezialität* та слово української мови *спеціальність* відрізняються один від одного у деяких значеннях, проте мають одне спільне. Ці слова трохи відрізняються один від одного за побудовою, проте завдяки своїй подібності все ж викликають хибні асоціації, вони – міжмовні синоніми, які зовнішньо неподібні. Також вони в обох мовах належать до одної частини мови та однакового роду. Вони іменники жіночого роду.

Для кращого розуміння специфіки перекладу й наочного розгляду особливостей мовного явища “хибні друзі перекладача”, слід звернутися до прикладів. Порівняємо, як “хибні друзі перекладача” можуть змінювати свої значення в залежності від контексту: 1) *Der Student fordert ein ärztliches Attest an.* – Студент зажадав отримати *лікарняний лист* (не атестат). / *Der Schüler bekam das Attest.* – Школяр отримав *атестат*. 2) *Die Handelsgesellschaft erklärt sich in Konkurs.* – Торгівельне товариство заявляє про *банкрутство* (не конкурс). / *Das Werk eröffnet den Konkurs.* – Завод відкриває *конкурс* (*конкурсне виробництво*).

Таблиця 2.13.

**“Хибні друзі перекладача” німецької мови, часткові інтернаціоналізми,
прикметники, лексика вищої школи**

№	Німецьке слово	Значення німецького слова	Співзвучне українське слово	Переклад українського слова на німецьку мову
1.	akademisch	безглуздий, пустий, теоретичний, студентський, університетський, академічний	академічний	akademisch
2.	akkurat	ретельний, точно, акуратний	акуратний	sorgfältig, sauber, akkurat
3.	aktiv	дійсний, кадровий, активний	активний	tätig, geschäftig, aktiv
4.	aktuell	фактичний, реальний, сучасний, актуальний	актуальний	zeitnah, aktuell
5.	ambitiös	самолюбний, честолюбний, амбіційний	амбіційний	Ambitiös
6.	effektiv	діючий, чистий, реальний, фактичний, ефективний	ефективний	effizient, leistungsfähig, effektiv
7.	elementar	основний, найважливіший, перший, простий, стихійний, елементарний	елементарний	einfach, elementar
8.	intelligent	розумний, кмітливий, інтелігентний	інтелігентний	intelligent, intellektuell
9.	kollegial	дружньо, по-товариськи, колегіально	колегіально	kollegial
10.	regulär	правильний, регулярний	регулярний	regelmäßig, regulär

Продовження табл. 2.13.

11.	seriös	позитивний, пристойний, порядний, серйозний	серйозний	ernst, ernsthaft, wichtig, seriös
12.	solide	надійний, міцний, сильний, солідний	солідний	seriös, gediegen, solide

Серед прикметників, що подані у таблиці “хибні друзі перекладача” англійської мови, які є частковими псевдоінтернаціоналізмами зустрічаються подібні за звучанням та написанням з німецькими словами, проте відрізняються з німецькими декількома значеннями. До них можна віднести німецьке слово *akkurat* та українське *акуратний*, завдяки тому, що зовні подібні, але трохи відрізняються за звуко-буквеним складом й є міжмовними синонімами. Ці слова мають одне спільне значення, проте німецьке слово використовується на позначення ще деяких характеристик, понять. Теж саме можна сказати про наступні пари німецький й українських прикметників. Наприклад, *aktiv* та *активний*, *aktuell* та *актуальний*, *ambitiös* та *амбіційний*, *effektiv* та *ефективний*, *elementar* та *елементарний*, *intelligent* та *інтелігентний*, *regulär* та *регулярний*, *seriös* та *серйозний*, *solide* та *солідний*. Всі ці слова в обох мовах належать до однієї частин мови, вони – прикметники. Отже, зважаючи на їх зовнішню подібність, слід уважно підходити до питання їх перекладу й не забувати про ряд значень, які мають німецькі слова, окрім спільних зі значеннями українських слів.

Завдяки наступним прикладам, можна розглянути проблему перекладу мовного явища “хибні друзі перекладача” наочно: 1) Wir beobachten die *aktuelle* Tendenz. – Ми спостерігаємо за *сучасною* тенденцією (не актуальною). / Das ist eine *aktuelle* Frage. – Це *актуальне* питання. 2) *Elementare* Pflicht ist zu studieren. – *Основне* завдання – вчитися (не елементарне). / Ihm fehlen die *elementarsten* Kenntnisse. – В нього немає *найелементарніших* знань. 3) Das *reguläre* Polygon. – *Правильний* багатокутник (не регулярний). / *Reguläre* Unterricht begannen. – Почалися *регулярні* заняття.

Таблиця 2.14.

**“Хибні друзі перекладача” німецької мови, псевдоінтернаціоналізми,
дієслова, лексика вищої школи**

№	Німецьке слово	Значення німецького слова	Співзвучне українське слово	Переклад українського слова на німецьку мову
1.	kurieren	лікувати, виліковувати	курувати	betreuen
2.	testifizieren	засвідчити	тестувати	prüfen, testen

Порівнюючи німецьке дієслово *testifizieren* з українським дієсловом *тестувати*, що є частковими псевдоінтернаціоналізмами, бо збігаються лише в одному значенні й мають подібне за звучанням слово в англійській мові, слід сказати, що вони є омонімами, бо не збігаються за жодним значенням.

На практиці слова, що є “хибними друзями перекладача”, перекладаються наступним чином: 1) Der Arzt *kuriert* den Patient. – Лікар *лікує* пацієнта (не *курує*).

Таблиця 2.15.

**“Хибні друзі перекладача” німецької мови, часткові інтернаціоналізми,
дієслова, лексика вищої школи**

№	Німецьке слово	Значення англійського слова	Співзвучне українське слово	Переклад українського слова на англійську мову
1.	attestieren	свідчити, давати довідку, засвідчувати, атестувати	атестувати	bescheinigen, attestieren
2.	konsultieren	довідуватися, спитатися, консультуватися	консультувати ся	befragen, um Rat fragen, konsultieren

Серед дієслів, що подані у таблиці “хибні друзі перекладача” німецької мови, що є псевдоінтернаціоналізмами, зустрічаються подібні за звучанням та написанням з англійськими словами, проте вони відрізняються з ними за значеннями. Наприклад, німецьке дієслово *attestieren* та українське *атестувати*

подібні за побудовою, проте повністю відрізняються за деякими значеннями й є міжмовними синонімами неподібними зовні теж саме можна сказати про пару слів *konsultieren* та *консультуватися*, що також мають ряд неподібних до українського, значень в німецькій мові й є міжмовними синонімами.

Проблеми, що зустрічаються, коли ці слова трапляються у реченнях, можна наочно розглянути у прикладах: 1) *Wir attestieren im Gericht.* – Ми свідчимо в суді (не *атестуємо*). / *Er wurde als Lehrer der Oberstufe attestiert.* – Він був *атестований* як вчитель середньої школи. 2) *Der Student konsultierte den Lektor.* – Студент *спитався* у лектора (не *консультувався*). / *Der Betrieb hat mehrere Experten konsultiert.* – Підприємство *проконсультувалося* з деякими експертами.

2.3 Порівняльна характеристика “хибних друзів перекладача” в англійській, німецькій та українській мовах на прикладі науково-популярної літератури

Інтерференція мов викликає чимало проблем для тих, хто вивчає декілька іноземних мов одночасно. В результаті цього багато побутових реалій в різних мовах отримують однакові чи подібні найменування, що були запозичені з інших мов, й призводять до плутанини під час перекладу. Людина може хибно переносити значення одного подібного іноземного слова на інше, яке позначає інакше поняття. Незважаючи на те, що англійська та німецька мови мають багато подібних слів, ці слова не завжди збігаються за значеннями, що призводить до невірних асоціацій у тих, хто вивчає декілька іноземних мов. Зіставленні слова, що є подібними у трьох мовах, допомогли створити допоміжну таблицю порівняльної характеристики “хибних друзів перекладача” в англійській, німецькій та українській мовах.

Таблиця 2.16

Порівняльна характеристика “хибних друзів перекладача” в англійській, німецькій та українській мовах, іменники, Лексика вищої школи

№	Англійське слово	Значення англійського слова	Німецьке слово	Значення німецького слова	Співзвучне українське слово
1.	academic	вчений, який працює в університетській системі, викладач вищого навчального закладу, науковий співробітник вузу, академічний, педагогічний	Akademiker, m	людина з вищою освітою, викладач вищого навчального закладу, академік, член академії	академік
2.	aspirant	претендент, кандидат, що прагне (домагається)	Aspirant, m	претендент, кандидат на високу посаду, аспірант	аспірант
3.	attest	підтверджувати, засвідчувати, свідчити	Attest, n	лікарняний лист, свідоцтво, атестат	атестат
4.	data	дані, інформація	Datum, n	дата, число	дата
5.	design	конструкція, пристрій, план, замисел, дизайн	Design, n	проект, модель, зразок, дизайн	дизайн
6.	gymnasium	спортивна зала, гімназія	Gymnasium, n	приміщення для гімнастичних вправ, гімназія	гімназія

Продовження табл. 2.16.

7.	idea	уявлення, думка, ідея	Idee, f	уявлення, думка, ідея	ідея
8.	intelligence	розум, інтелект, розвідка	Intelligenz, f	розум, інтелект, кмітливість, інтелігенція	інтелігенція
9.	list	список, перелік	List, f	хитрість, лукавість, підступність	лист

10.	principal	директор школи, коледжу, ректор ВУЗу, головний актор, соліст у трупі	Prinzipal, m	шеф, голова, хазяїн	принциповий
11.	repetition	повторення, завчання, копіювання	Repetition, f	повторення, завчання, репетиція	репетиція
12.	replica	точна копія, репліка	Replik, f	повторення, відповідь, заперечення, репліка	репліка
13.	scholar	вчений, філолог, учень, стипендіат	Scholar, m	студент, який мандрує, у Середньовіччя	школяр
14.	speciality	особливість, фірмова страва, професія, заняття, спеціальність	Spezialität, f	галузь інтересів людини, національна страва, спеціальність	спеціальність

Методика порівняння подібних на перший погляд слів в англійській, німецькій й українській мові допоможе дослідити специфіку перекладу цих слів. Отже, англійське слово *academic*, німецьке *der Akademiker* та українське слово *академік* мають спільні значення, наприклад, німецьке та українське слова та німецьке й англійське слова, а також різні значення, що не збігаються між собою у всіх трьох мовах. У той час, як німецьке й українське слова належать до однієї частини мови, вони – іменники, англійське слово може бути також прикметником.

Порівнюючи англійське слово *aspirant*, німецьке *der Aspirant* та українське *аспірант*, які тотожні за звучанням та написанням, можна помітити, що німецьке слово має спільні значення і з англійським словом і з українським, а українське і англійське слово не мають жодного спільного значення. Також слід звернути увагу на те, що українське і німецьке слова можуть бути лише іменниками, у той час, як англійське слово може використовуватись як прикметник.

Слово *attest* англійської мови, *das Attest* німецької мови та *атестат* української мови, незважаючи на свою зовнішню подібність, можуть означати різні поняття. Так, англійське слово зовсім не збігається за значеннями з українським та німецьким словом та, на відміну від них, є дієсловом, а німецьке й українське слова є іменниками, але німецьке слово має декілька неподібних з українським значень. *Das Attest* – середнього роду, а *атестат* – чоловічого, отже ці слова відрізняються також за родом.

Англійське слово *data*, німецьке *das Datum* й українське *дата* подібні за звучанням та написанням, але різні за значеннями. Англійське слово зовсім не збігається ні з німецьким ні з українським словом за значенням, а українське й німецьке подібні лише за одним своїм значенням. Всі ці слова трьох мов належать до іменників, в німецькій мові воно середнього роду, а в українській – жіночого.

Слова *design*, *das Design*, *дизайн* у англійській, німецькій та українській мовах збігаються в одному значенні, але англійське й німецьке слова можуть використовуватись також на позначення ряду інших понять, які не подібні між собою. Дані слова у всіх трьох мовах належать до однакової частини мови – іменника, однак в німецькій мові воно середнього роду, а в українській – чоловічого.

Слова *gymnasium*, *das Gymnasium* та *гімназія*, що подібні за звучанням та написанням в англійській, німецькій та українській мовах, збігаються в одному значенні в усіх трьох мовах, проте й англійське й німецьке слова мають ще інші значення, які різні в обох мовах. За родом німецьке й українське слова відрізняються. Німецьке слово належить до середнього роду, а українське до жіночого.

Порівнюючи слово *idea* англійської мови з словами *die Idee* німецької мови та *ідея* української мови, слід зробити висновок, що англійське й німецьке слова повністю подібні за всіма своїми значеннями, а з українським словом збігаються лише в одному. Німецьке й українські слова відносяться до однакового роду – жіночого.

Англійське слово *intelligence*, німецьке *die Intelligenz* та українське *інтелігенція* мають спільні значення, наприклад, німецьке та українське слова та німецьке й англійське слова, а також різні значення, що не збігаються між собою, наприклад українське й англійське. Дані слова є іменниками, німецьке й українське належать до одного роду – жіночого.

Слово англійської мови *list*, німецької мови *die List* та української мови *лист* хоча й подібні за звучанням та написанням, позначають різні поняття в усіх трьох мовах. Ці слова іменники, німецьке слово жіночого роду, а українське чоловічого.

Англійське слово *principal* асоціюється з німецьким словом *der Prinzipal* та українським словом *принциповий*, проте вони означають зовсім різні речі в трьох мовах. Англійське та німецьке слова належать до однієї частини мови. Вони іменники, а українське – до іншої частини мови й є прикметником.

Порівнюючи слово *repetition* в англійській мові, *die Repetition* в німецькій мові та *репетиція* в українській мові, можна побачити, що за звучанням та написанням ці слова подібні, але однакове значення мають лише українське з німецьким словом і німецьке з англійським, а англійське з українським не мають жодного. Проте слово німецької мови й української збігаються за родом й належать до жіночого.

Слова *replica*, *die Replik* та *репліка* мають одне спільне значення у всіх трьох мовах, однак англійське й німецьке слова мають ще й інші додаткові значення, які не подібні між собою. Українське та англійські слова подібні тим, що відносяться до жіночого роду.

Англійське слово *scholar*, німецьке *der Scholar* та українське *школяр* зовні подібні й можна легко помилитися стосовно їх значень, які відрізняються у трьох мовах. Якщо в українській мові це слово є жаргонізмом, в німецькій – регіональний застарілий вираз, то в англійській мові воно загальноживане на позначення низки понять. І в німецькій і в українській мові слова відносяться до чоловічого роду.

Порівнюючи слова англійської, німецької та української мов, а саме *speciality*, *die Spezialität* та *спеціальність*, слід зауважити, що вони подібні за одним значенням, а ле відрізняються за рядом інших. Українське й німецьке слова об'єднує належність до однакового роду, жіночого.

Таблиця 2.17

Порівняльна характеристика “хібних друзів перекладача” в англійській, німецькій та українській мовах, прикметники, Лексика вищої школи

№	Англійське слово	Значення англійського слова	Німецьке слово	Значення німецького слова	Співзвучне українське слово
1.	accurate	точний, правильний, вірний, старанний	akkurat	акуратний, ретельний, точно	акуратний
2.	active	поточний, дійсний, активний	aktiv	дійсний, кадровий, активний	активний
3.	actual	фактичний, реальний, актуальний	aktuell	фактичний, реальний, актуальний	актуальний

Продовження табл. 2.17.

4.	ambitious	цілеспрямований, владолубний, примхливий, честолюбний, амбіційний	ambitiös	самолюбний, честолюбний, амбіційний	амбіційний
5.	effective	реальний, діючий, маючий силу, корисний, результативний, ефективний	effektiv	діючий, чистий, реальний, фактичний, ефективний	ефективний
6.	elemental	стихійний, основний, найпростіший, елементарний	elementar	основний, простий, стихійний, елементарний	елементарний
7.	intelligent	розумний, інтелектуальний	intelligent	розумний, кмітливий, культурний, інтелігентний	інтелігентний

8.	regular	нормальний, правильний, систематичний, звичайний, стандартний, професійний, регулярний	regulär	правильний, стандартний, регулярний	регулярний
----	---------	--	---------	---	------------

Прикметники, які є “хибними друзями перекладача” в англійській, німецькій та українській мовах, подібно до іменників викликають чимало проблем при перекладі через їх зовнішню схожість й відмінності за значеннями. Серед них схожі слова *accurate* в англійській мові, *akkurat* в німецькій та *акуратний* в українській, які позначають різні поняття в англійській мові та в українській й німецькій, але збігається за одним значенням в німецькій та українській мовах. Але, якщо в англійській мові ці слова можуть бути тільки прикметниками, в німецьке, окрім прикметника, може бути прислівником.

Англійське слово *active*, німецьке *aktiv* та українське *активний* збігаються за одним значенням, проте німецьке й англійське слова мають ще додаткові значення, одне з яких також збігається у цих двох мовах. Слова в усіх трьох мовах можуть виконувати роль лише прикметника.

Порівнюючи подібні в англійській, німецькій та українській мовах слова *actual*, *aktuell* та *актуальний*, можна помітити, що англійське й німецьке слова не є “хибними друзями перекладача” між собою, бо абсолютно тотожні за значеннями, проте пари англійське й українське та німецьке та українське збігаються лише в одному понятті і відрізняються за іншими.

Слово *ambitious* в англійській мові, *ambitiös* в німецькій мові та *амбіційний* в українській можуть викликати хибні асоціації через свою зовнішню подібність, однак слід пам’ятати, що у деяких випадках вони можуть мати несподівані значення при перекладі і хоча в одному значенні слова трьох мовах збігаються, вони повністю неподібні за своїми іншими значеннями.

Слова *effective*, *effektiv* та *ефективний*, які зустрічаються в англійській, німецькій та українській мові подібні за звучанням й написанням, але різні за

значеннями, проте англійське, німецьке й українське мають між собою декілька однакових значень й різних значень, зрозуміти які можна лише керуючись контекстом та словником.

Англійське слово *elemental*, німецьке *elementar* та українське *елементарний* у англійській, німецькій та українській мовах збігаються в одному значенні, але англійське й німецьке слова можуть використовуватись також на позначення ряду інших понять, які можуть бути подібними між собою, а можуть відрізнятись.

Прикметник англійської мови *intelligent*, німецької мови *intelligent* та української мови *інтелігентний* можуть призвести до помилок при перекладі, завдяки своїй подібності зовні, тим паче, що англійське й німецьке слова мають повністю однакову побудову. Проте англійське й українське слова, хоча й подібні, не збігають за жодним з їх значень, а німецьке й українське мають одне однакове значення, а німецьке з англійським також збігаються, але за іншим значенням.

Порівнюючи прикметники *regular, regular, регулярний*, що є словами англійської, німецької та української мови, слід зробити висновок, що вони мають одне спільне значення в усіх трьох мовах і декілька однакових значень є у англійського та німецького слова, проте англійське слово позначає більше понять, яких не існує в цього слова ні в німецькій, ні в українській мові.

Таблиця 2.18.

Порівняльна характеристика “хибних друзів перекладача” в англійській, німецькій та українській мовах, дієслова, Лексика вищої школи

№	Англійське слово	Значення англійського слова	Німецьке слово	Значення німецького слова	Співзвучне українське слово
1.	attest	підтверджувати, свідчити	attestieren	свідчити, атестувати	атестувати
2.	consult	приймати до уваги, враховувати, радитися,	konsultieren	довідуватися, спитатися, консультувати ся	консультуватися

		консультуват ися			
3.	testify	давати свідчення, свідчити, урочисто заявляти	testifizieren	засвідчити	тестувати

Класифікуючи подібні в англійській, німецькій та українській мові дієслова, які належать до лексики вищої школи, слід виділити наступні групи слів. Серед них англійське слово *attest*, німецьке *attestieren* та українське *атестувати*, які завдяки подібності можуть викликати хибні асоціації, але насправді однакові між собою значення мають пари німецьке й українське слово та німецьке й англійське, а українське з англійським зовсім відрізняються.

Німецьке й англійське слова мають деякі цілком однакові значення, а також різні, які відрізняються за відтінками. Дієслово англійської мови *consult*, німецької *konsultieren* та української *консультуватися* подібні між собою не лише за звучанням й написанням, але також за одним значенням, але їх інші значення зовсім відрізняються один від одного, приховуючи у цьому певну загрозу для правильного розуміння. Порівнюючи подібні за звучанням та написанням слова *testify* в англійській мові, *testifizieren* в німецькій мові й *тестувати* в українській, можна зробити висновок, що вони повністю відрізняються за значеннями, зрозуміти які можна лише керуючись контекстом та словником.

Найбільш вживанні в науково-популярній літературі “хибні друзі перекладача” також можуть мати співзвучні слова, але з різними значеннями у різних іноземних мовах. Для їх аналізу складена порівняльна таблиця порівняльної характеристики в англійській, німецькій та українській мовах.

Таблиця 2.19.

Порівняльна характеристика “хибних друзів перекладача” в англійській, німецькій та українській мовах

№	Англійське слово	Значення англійського слова	Німецьке слово	Значення німецького слова	Співзвучне українське слово
1.	appendix	додаток, доповнення, апендикс	Appendix, m	додаток, доповнення, апендикс	апендикс
2.	application	прохання, заява, використання, застосування, додаток, старання, аплікація	Applikation, f	додаток, застосування, накладна вишивка, аплікація	аплікація
3.	caravan	причіп, дім на колесах, караван	Caravan, m	жилий автопричіп, причіп-дача	караван

Продовження табл. 2.19.

4.	band	стрічка, пов'язка, поясок, ремінець, діапазон хвиль, зв'язка, банда, зв'язувати, об'єднувати, з'єднувати	Band, n	пов'язка, зав'язка, стрічка, смуга, зв'язок, узи, том, бант	бант
5.	herb	лікарська рослина, цілюща трава	herb	терпкий, жорсткий, кислий, сухий, суворий	герб
6.	invalid	недійсний, непридатний, невідповідний, інвалід	invalid	поранений, постраждалий, непрацездатний, немічний	інвалід
7.	mark	мітка, пляма, марка	Mark, n	основа, межа, найголовніше, найцінніше, серцевина, границя, марка	марка
8.	medicine	ліки, медикамент, медицина	Medizin, f	ліки, медицина	медицина

9.	metropolita n	центральний, столичний, той, що належить до великого міста	Metropolitan , m	старший священик	метрополіт ен
10.	phenomeno n	подія, надзвичайне явище, феномен	Phänomen, n	явище, ефект, феномен	феномен
11.	reserve	обмовка, обмеження, стриманість, запас, резерв	Reserve, f	обмовка, обмеження, стриманість, запас, резерв	резерв

Порівняння подібних на перший погляд слів в англійській, німецькій й українській мові допоможе дослідити специфіку перекладу “хибних друзів перекладача”. Отже, англійське слово *appendix*, німецьке слово *der Appendix* та українське *апендикс* подібні за звучанням й написанням у всіх трьох мовах, проте англійське й німецьке слова мають більше значень у порівнянні з українським словом, яке може позначати лише суто медичне поняття, й ці значення повністю збігаються. Слова трьох мов є іменниками.

Слово *application* англійської мови, *die Applikation* німецької та *аплікація* української, незважаючи на їх зовнішню подібність, збігаються між собою не в усіх значеннях, хоча англійське й німецьке слова мають між собою ряд подібних значень, яких не має українське слово. Дані слова є іменниками в усіх трьох мовах.

Порівнюючи англійське слово *caravan*, німецьке *der Caravan* та українське *караван*, які тотожні за звучанням та написанням, можна помітити, що англійське слово збігається в одному значенні з українським, у той час, як німецьке з українським не має жодного подібного значення. Слід відмітити, що слова належать до однієї частини мови – іменника.

Слова *band*, *das Band* та *бант* англійської, німецької та української мови подібні за звучанням та написанням, але різні за значеннями. Англійське слово зовсім не збігається за значеннями з українським, а німецьке слово має подібні значення і з англійським і з українським.

У той час, як німецьке й українське слова можуть бути у реченні лише іменниками, англійське слово може виконувати роль дієслова. Англійське слово *herb*, німецьке *herb* та українське *герб* завдяки своїх подібності за звучанням й написанням можуть викликати хибні асоціації стосовно значень, проте вони використовуються на позначення абсолютно різних понять. Якщо англійське й українське слова – іменники, німецьке слово взагалі є прикметником.

Порівнюючи подібні за звучанням та написанням слова *invalid* англійської мови, *invalid* німецької мови та *інвалід* української, можна зробити висновок, що тільки англійське та українське слова збігаються в одному значенні, у той час, як розбіжності у значеннях англійського та німецького слів пов'язані з стилістичними ознаками. Українське слово може бути лише іменником, німецьке – тільки прикметником, а англійське – іменником і прикметником в залежності від контексту.

Слова *mark*, *das Mark* та *марка* подібні зовні, тому можуть викликати помилкові асоціації у тих, хто вивчає декілька іноземних мов одночасно, проте ці слова мають різні значення. Лише англійське й українське збігаються в одному.

Англійське слово *medicine*, німецьке *die Medizin* та українське *медицина* мають подібні й різні значення. Так, англійське й німецьке слова повністю тотожні, а українське збігається з ними в одному з їх значень. Всі слова виконують роль іменника. Слова англійської, німецької та української мови *metropolitan*, *der Metropolitan*, *метрополітен* подібні за звучанням та написанням, але повністю відрізняються за значеннями. Німецьке й українське слова подібні в тому, що є іменниками, а англійське слово – прикметник.

Слова *phenomenon*, *das Phänomen* та *феномен*, що подібні за звучанням та написанням в англійській, німецькій та українській мовах, збігаються в одному значенні в усіх трьох мовах, проте й англійське й німецьке слова мають ще інші значення, які відрізняються від українського стилістичними розбіжностями. Слова всіх трьох мов є іменниками.

Англійське слово *reserve*, німецьке *die Reserve* та українське *резерв* зовні подібні, тому можуть призвести до помилок при перекладі, бо англійське й німецьке слова, які повністю тотожні один одному, збігаються з українським словом лише в одному значенні й повністю відрізняються за іншими. Однаковим для цих слів є те, що вони у трьох мовах виконують роль іменника.

Таким чином, подібні за звучанням й написанням слова можуть зустрічатися у різних мовах і при їх перекладі треба бути особливо уважними, детально аналізувати речення, звертатися до контексту та перевіряти значення слів за словниками.

Висновки до 2 розділу

Вивчивши і проаналізувавши матеріали з цієї теми можна говорити про наступні висновки, а саме:

1. Під “хибними друзями перекладача” маються на увазі слова латинського або грецького походження, що мають схоже написання, але різне значення в англійській, німецькій та українській мовах;
2. Найкращими способами передачі псевдо інтернаціоналізмів є: переклад через транскрибування або передача звукової структури, переклад за допомогою транскрибування, описовий переклад, переклад через синонімічну заміну.

Проведене дослідження показало, що існують слова з подібними чи однаковими значеннями у всіх трьох мовах одночасно, зі значеннями подібними лише в двох мовах та такі, що не збігаються за жодним значенням ні в англійській, ні в німецькій, ні в українській мовах. Чимало слів, що належать до “фальшивих друзів перекладача” в одній іноземній мові не є ними у іншій, позначаючи те поняття, з яким асоціюється, тобто є повним інтернаціоналізмом.

Порівнюючи слова, які є “хибними друзями перекладача” в англійській, німецькій та українській мові, було зроблено висновок, що існують слова з подібними чи однаковими значеннями у всіх трьох мовах одночасно, зі

значеннями подібними лише в двох мовах та такі, що не збігаються між собою за жодним значенням ні в англійській, ні в німецькій, ні в українській мовах.

Чимало слів, що належать до “хибних друзів перекладача” в одній іноземній мові не є ними у іншій, позначаючи те поняття, з яким асоціюється, тобто є повним інтернаціоналізмом. Таблиця порівняльної характеристики “хибних друзів перекладача” в англійській, німецькій та українській мові допомогла виявити певні співпадання та розбіжності у словах й довести, що треба враховувати інтерференцію мов, щоб уникати помилкових асоціацій.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукових праць пов'язаних з мовним явищем “хибні друзі перекладача” показав, що мовне явище “хибні друзі перекладача” найчастіше зустрічається в науково-популярному стилі. До цього явища належать тотожні слова, що асоціюються в мові джерела та в мові перекладу через подібність в плані вираження та викликають хибні асоціації в різних мовах, призводячи до помилкового сприймання інформації на іноземній мові.

Серед причин появи цього проблемного явища слід виділити:

1. Спорідненість індоєвропейських мов, що відбивається на зовнішній схожості багатьох лексичних елементів у різних європейських мовах;
2. Здійснення спільних запозичень з певних мов, різними шляхами та в різний період часу, при яких слова у мові перекладу набувають нового значення;
3. Існування мовної стандартизації у міжнародних мовах науки та техніки;
4. Різне переосмислення слів двома мовами та випадковий збіг звукового складу.

Отже, розбіжності змісту в асоційованих словах, на думку вчених, пов'язані з відмінностями реалій, лексичних значень, лексичної сполучуваності і експресивно-стилістичного узгодження слів.

У наукових працях було запропоновано декілька варіантів класифікації “хибних друзів перекладача”. Його можна класифікувати згідно з розбіжностями стосовно предметно-логічного змісту, реалій, стилістичних характеристик та лексичної сполучуваності в мові джерела та мові перекладу.

Після проведення дослідження, було встановлено, що мовне явище “хибні друзі перекладача” найчастіше зустрічається у таких частинах мови, як іменник, прикметник та дієслово й може бути псевдоінтернаціоналізмами та частковими інтернаціоналізмами.

В залежності від характеру розбіжностей їх можна поділити на:

- слова, що позначають різні предмети та явища у двох мовах;

- слова, що позначають подібні слова предмети та поняття, проте відрізняються у відтінках;
- слова з однаковим значенням, проте з різним стилістичним забарвленням;
- слова, значення яких в обох мовах співпадають, проте еквівалентами при перекладі вони можуть бути лише у декількох словосполученнях.

Також “хибні друзі перекладача” можуть у різних мовах належати як до однієї частини мови, так і до різних.

“Хибні друзі перекладача” можна поділити на міжмовні синоніми, омоніми та пароніми.

Проведене дослідження показало, що існують слова з подібними чи однаковими значеннями у всіх трьох мовах одночасно, зі значеннями подібними лише в двох мовах та такі, що не збігаються за жодним значенням ні в англійській, ні в німецькій, ні в українській мовах. Чимало слів, що належать до “хибних друзів перекладача” в одній іноземній мові не є ними у іншій, позначаючи те поняття, з яким асоціюється, тобто є повним інтернаціоналізмом. Таким чином, правильне розуміння значень слів, які є “хибними друзями перекладача”, є необхідним для адекватного сприйняття інформації, відповідного використання слів згідно з контекстом та ситуацією, для уникнення хибних асоціацій і в результаті для правильного й коректного перекладу, що є головною метою професійного перекладача.

Наявність спільних значень у інтернаціональних пар слів призводить до механічного перенесення значень слова рідної мови на іноземне, яке виступає у інших значеннях. Це може призвести до порушення стилістичних норм й викривлення змісту слів й викликати неадекватний ефект. Через те, що практично всі загальнонаукові інтернаціоналізми багатозначні, можна спостерігати суттєві розбіжності значеннєвого змісту.

Тому при перекладі текстів, де зустрічаються “хибні друзі перекладача”, необхідно бути особливо уважними, враховувати до якої галузі науки чи техніки належить термін, уникати хибно орієнтуючих інтернаціональних термінів у перекладі, використовувати терміни й слова, характерні для українських реалій.

Перекладач повинен орієнтуватися в тематиці текстів та володіти поняттями відповідної галузі науки чи техніки, при перекладі слід уникати хибно орієнтуючих термінів, до незнайомих слів та тих слів, що викликають сумніви, перекладач повинен сам підібрати еквівалент, звертаючись до контексту та використовуючи довідкову літературу, словники або проконсультуватися з фахівцем, у крайньому випадку незнайоме слово чи термін можна перекласти описово.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алимов В.В. Интерференция в переводе / В.В. Алимов. – М., 2005. – 167 с.
2. Ангарова Л.М. Методичні вказівки до курсу “Перекладацький аналіз науково-технічного тексту” на тему “Інтернаціоналізми та “хибні друзі перекладача” в науково-технічній літературі” (для спеціальності “Переклад”) / Л.М. Ангарова, О.М. Васильєва. – Маріуполь, 2005. – 34 с.
3. Англо-русский и русско-английский словарь "ложных друзей переводчика" [сост. В.В. Акуленко, С.Ю. Комиссарчук, Р.В. Погорелова, В.А. Юхт и др.]. – М.: Сов. энциклопедия, 1969. – 384 с.
4. Англо-український словник: у 2 т. / М.І. Балла. – К., 1996. – Т.1. – 752 с., Т.2. – 712 с.
5. Арнольд И.В. Лингвистический и стилистический контекст / И.В. Арнольд, И.А. Баранникова // Стиль и контекст: сборник статей, 1972. – С. 33-42.
6. Баловнева О.О. Особливості перекладу англійської науково-технічної термінології / О.О. Баловнева // Проблеми перекладу: Тези міжнар. наук. конференції / Житомирський державний університет. – Житомир, 2004. – С. 16-18.
7. Бархударов Л.С. Язык и перевод / Л.С. Бархударов. – М.: Международные отношения, 1975. – 238 с.
8. Білевич Т.Л. Дієслівна багатозначність у процесі розвитку мови / Т.Л. Білевич // Мовознавство, 1999. – № 1. – С. 46-50.
9. Богушевич Д.Г. Способы устранения омонимии. Вопросы общего и романо-германского языкознания / Д.С. Богушевич. – М.: Высшая школа, 1976. – 241 с.
10. Большой англо-русский политехнический словарь: в двух томах [сост. С.М. Баринов, А.Б. Барковский, В.А. Владимиров и др.]. – М.: Рус. яз.. 1991. – Т.1 – 704 с., Т.2 – 720 с.
11. Большой англо-русский словарь: в двух томах [сост. И.Р. Гальперин, Э.М. Медникова и др.]. – М.: Рус. яз., 1988. – Т.1 – 1040 с., Т.2 – 1072 с.

12. Борисова Л.И. «Ложные друзья переводчика» в научно-технической литературе / Л.И. Борисова. – М.: НВИ-Тезаурус, 2005. – 215 с.
13. Борисова Л.И. Лексические особенности англо-русского научно-технического перевода. Теория и практика перевода / Л.И. Борисова. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2005. – 215 с.
14. Брандес М.П. Предпереводческий анализ текста / М.П. Брандес, В.И. Провоторов. – Курск: РОСИ, 1999. – 219 с.
15. Будагов Р.А. Введение в науку о языке / Р.А. Будагов. – М.: Добросвет-2000, 2003. – 543 с.
16. Вайнрайх В. Языковые контакты. Состояние и проблемы исследования / В.Вайнрайх. – Б.: 2000. – 129 с.
17. Вишнякова О.В. Словарь паронимов русского языка / О.В. Вишнякова. – М.: Рус. яз., 1984. – 352 с.
18. Гарбовский Н.К. Теория перевода / Н.К. Гарбовский. – М.: МГУ, 2004. – 543 с.
19. Горбачевский А.А. Оригинал и его отражение в тексте перевода / А.А. Горбачевский. – Челябинск: Челяб. гос. пед. ун-т, 2001. – 202 с.
20. Готлиб К.Г.М. Немецко-русский и русско-немецкий словарь “ложных друзей переводчика” / К.Г.М. Готлиб. – М.: СЭ, 1972. – 448 с.
21. Городенська К. Синтаксична специфіка української наукової мови / К. Городенська // Українська термінологія і сучасність: Збірник наук. Праць, Вип. IV. – Київ: КНЕУ, 2001. – С.11-14.
22. Джохадзе Л.Е. К проблеме одновременной реализации значения полисемантического слова / Л.Е. Джохадзе // Вопросы языкознания. – М., 2007. – С. 23-43
23. Дідківська Л.П. Словотвір. Синонімія. Стилїстика / Л.П. Дідківська, Л.О. Родніна. – Київ: Вища школа, 1982. – 169 с.
24. Д'яков А.С. Основи термінотворення. Семантичні та лінгвістичні аспекти / А.С. Д'яков, Т.Р. Кияк, З.Б. Куделько – К.: Видавничий дім „КМ Academia”, 2000. – 217 с.

25. Єрмоленко С.В. Методичні вказівки до лекційного курсу “Практика усного перекладу з німецької мови” для студентів спеціальності “переклад” / С.В. Єрмоленко. – Суми: СумДУ, 2006. – 25 с.
26. Зализняк А.А. Феномен многозначности и способы его описания / А.А. Зализняк // Вопросы языкознания, 2004. – № 2. – С. 35-43.
27. Затовканюк М.Н. Классификация явлений языковой интерференции (на материале лексики и грамматики) / М.Н. Затовканюк // Рус. яз. за рубежом, 1973. – №2. – С. 74-77.
28. Зимомря М.І. Основи теорії і практики перекладу (німецька мова) / М.І. Зимомря. – Ужгород, 1985. – 316 с.
29. Интернациональные элементы в лексике и терминологии / И.К. Белодед, В.В. Акуленко, Ю.А. Жлуктенко. – К.: Высшая школа, 1980. – 247 с.
30. Калинина В.Д. Теория и практика перевода / В.Д. Калинина. – М.: РУДН, 2008. – 179 с.
31. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 303 с.
32. Кияк Т.Р. Теорія і практика перекладу з німецької мови / Т.Р. Кияк. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 208 с.
33. Комиссаров В.И. Практикум по переводу с английского языка на русский / В.И. Комиссаров, А.Л. Комарова. – М.: Высшая школа, 1990. – 174 с.
34. Латышев Л.К. Курс перевода: Эквивалентность перевода и способы ее достижения / Л.К. Латышев. – М.: Международные отношения, 1981. – 248 с.
35. Латышев Л.К. Технология перевода: Учебное пособие по подготовке переводчиков (с немецкого языка) / Л.К. Латышев. – М.: НВИ – ТЕЗАУРУС, 2001. – 280 с.
36. Левицький В.В. Лексична полісемія та квантитативні методи її дослідження / В.В. Левицький // Мовознавство, 2003. – № 4. – С. 17- 25.
37. Лотте Д.С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов / Д.С. Лотте. – М.: Наука, 1982. – 149 с.

38. Львовская З.Д. Теоретические проблемы перевода. / З.Д. Львовская. – М., 1975. – 316 с.
39. Маслов Ю.С. Введение в языкознание / Ю.С. Маслов. – М.: Академия, 2006. – 303 с.
40. Мирам Г.С. Основы перевода: Курс лекций: Учебное пособие / Г.С. Мирам. – Київ: Ника-Центр, 2002. – 260 с.
41. Морозова Н. Н. Лексикология английского языка: Учеб. Пособие для студентов / Н.Н. Морозова, Г.Б. Антрушина, О.В. Афанасьева. – М.: Дрофа, 2000. – 288 с.
42. Науменко А.М. Філологічний аналіз тексту / А.М. Науменко. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 416 с.
43. Немецко-русский словарь [сост. Блаттнер К. и др.]. – М.: Дом славянской книги, 2005. – 720 с.
44. Непийвода Н. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект) / Н. Непийвода. – Київ: ТОВ "Міжнар. фін. агенція", 1997. – 303 с.
45. Носенко И.А. Пособие по переводу научно-технической литературы с английского языка на русский: Учебное пособие / И.А. Носенко, Е.В. Горбунов. – М.: Наука, 1974. – 70 с.
46. Огуй О.Д. Лексикологія німецької мови / О.Д. Огуй. – Вінниця: Нова книга, 2007. – 416 с.
47. Подолкова С.В. Принципи аналізу науково-технічних текстів / С.В. Подолкова. – Суми: СумДУ, 2002. – 34 с.
48. Полюга Л.М. Омонімія і багатозначність слова / Л.М. Полюга // Мовознавство, 1986. – № 6. – С. 40-45.
49. Попова З.Д. Очерки по когнитивной лингвистике / З.Д. Попова. – Воронеж, 2003. – 245 с.
50. Разинкина Н.М. Стилистика английского научного текста / Н.М. Разинкина. – М.: Едиториал УРСС, 2005. – 211 с.

51. Русско-украинский технический словарь [сост. Н.М. Матийко, Я.М. Матийко, Н.С. Родзевич и др.]. – К.: Гос. изд-во тех. лит., 1961. – 648 с.
52. Солганик Г.Я. Стилистика текста: Учебное пособие / Г.Я. Солганик. – М.: Флинта, Наука, 1997. – 256 с.
53. Скороходько Э.Ф. Вопросы перевода английской технической литературы: Перевод терминов / Э.Ф. Скороходько. – Киев: Изд-во Киев, ун-та, 1963. – 91 с.
54. Сорокин Ю.А. Национально-культурная специфика художественного текста / Ю.А. Сорокин, И.Ю. Марковина. – М.: Наука, 1989. – 182 с.
55. Тимченко Є.П. Порівняльна стилістика німецької та української мови / Є.П. Тимченко. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 240 с.
56. Чередниченко О.І. Про мову і переклад / О.І. Чередниченко. – Київ: Либідь, 2007. – 248 с.
57. Читалина Н.А. Учись переводить (Лексические проблемы перевода) / Н.А. Читалина. – М.: Международные отношения, 1975. – 80 с.
58. Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика / А.Д. Швейцер. – М.: Воениздат, 1973. – 310 с.
59. В.К. Основи перекладу, граматичні та лексичні аспекти / В.К. Шпак. – К.: Знання, 2007. – 310 с.
60. Шумарова Н.П. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму / Н.П. Шумарова. – Київ, 2000. – 184 с.
61. Belova A.G., Kara A.A. Polysemy and homonymy as lexico-semantic processes in social and political vocabulary in Modern English // Філологічні науки: збірник наукових праць у 2 т. - 2 Т. – Дніпропетровськ, 2007. – С. 278-282
62. Korunets I. V. Theory and Practice of Translation / I. V. Korunets. – Vinnitsya: Nova Knyha, 2003. – 448 p.
63. Catford J.C. Linguistic Theory of Translation / J.C. Catford. – Oxford, 1965. – 230 p.
64. Koller M. Einführung in die Übersetzungswissenschaft / M. Koller. – Wiesbaden, 1997. – 312 p.

65. Ryzhykova S. Yu. Semantic changes in new English Vocabulary / S.
Yu. Ryzhykova, N. V. Vasylenko // Філологічні науки: збірник наукових праць
у 2 т. – 2Т. – Дніпропетровськ, 2007. – С. 402-405.
66. 5 ballov.ru (Електронний ресурс) / Режим доступу: URL:
<http://www.5ballov.ru/referats/preview/41184/5> - Загол. з екрана.
67. Buncic Daniel-Persönliche homepage (Електронний ресурс) / Режим доступу:
URL: <http://www.daniel.buncic.de/pseudo/>. - Загол. з екрана.
68. Durov.com (Електронний ресурс) / Режим доступу: URL:
<http://www.durov.com/study/file-130.doc> - Загол. з екрана.
69. Samoilyk Olexandr (Електронний ресурс) / Режим доступу: URL:
<http://samoilyk.net/pub/books/English/false.htm> - Загол. з екрана.
70. Ukraine-diplom.com (Електронний ресурс) / Режим доступу: URL:
<http://www.ukraine-diplom.com/files/> - Загол. з екрана.